

Nasljeđe imperijalizma u jugoistočnoj Aziji

Milković, Danijel

Master's thesis / Diplomski rad

2018

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Academy of Arts and Culture in Osijek / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Akademija za umjetnost i kulturu u Osijeku**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:251:707885>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-23**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the Academy of Arts and Culture in Osijek](#)

SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA
U OSIJEKU

AKADEMIJA ZA UMJETNOST I KULTURU
ODSJEK ZA KULTURU I KREATIVNE INDUSTRIJE
MEDIJSKA KULTURA

DIPLOMSKI RAD

Osijek, rujan 2018.

Danijel Milković

SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA
U OSIJEKU

AKADEMIJA ZA UMJETNOST I KULTURU
ODSJEK ZA KULTURU I KREATIVNE INDUSTRIJE
MEDIJSKA KULTURA

DIPLOMSKI RAD

NASLJEĐE IMPERIJALIZMA U JUGOISTOČNOJ AZIJI

Osijek, rujan 2018

Danijel Milković

SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA
U OSIJEKU

AKADEMIJA ZA UMJETNOST I KULTURU
ODSJEK ZA KULTURU I KREATIVNE INDUSTRIJE

TEMA: Nasljeđe imperijalizma u jugoistočnoj Aziji

PRISTUPNIK: Danijel Milković

TEKST ZADATKA:

Cilj ovog rada je istražiti utjecaj koje su europske i neeuropske imperijalne politike imale na razvoj pretkolonijalne i kolonijalne jugoistočne Azije. Prije toga važno je postaviti definiciju imperijalizma kao ideologije i definirati geografski položaj jugoistočne Azije. Fokus će biti postavljen na političke, ekonomske, socijalne i religijske promjene koje je imperijalizam svojim dolaskom donio u regiju.

Osijek, rujan 2018.

Mentor:

Izv. prof. dr. sc. Ivica Šola

Predsjednik Odbora za završne i

diplomske ispite:

Izv. prof. dr. sc. Ivo Džinić

AKADEMIJA ZA UMJETNOST I KULTURU		
DIPLOMSKI RAD		
Znanstveno područje: Društvene znanosti		
Znanstveno polje: Sociologija		
Znanstvena grana: Posebne sociologije		
Prilog:		Izrađeno: 28. rujna 2018.
		Primljeno:
Mj:	Broj priloga:	Mentor: Izv. prof. dr. sc. Ivica Šola
Pristupnik: Danijel Milković		

Sadržaj

1. Uvod.....	9
2. Imperijalizam	10
2.1. Motivi imperijalističke ekspanzije	11
2.1.1. Ekonomski motivi	11
2.1.2. Istraživački motivi.....	11
2.1.3. Etnocentrični motivi.....	12
2.1.4. Politički motivi.....	12
2.1.5. Religijski motivi.....	12
3. Jugoistočna Azija	14
4. Prvi kontakti s Europljanima.....	15
4.1. Dolazak Portugalaca.....	16
4.2. Dolazak Španjolaca	17
4.3. Dolazak Engleza.....	18
4.4. Dolazak Nizozemaca.....	19
5. Politički, ekonomski i religijski utjecaj europljana do 1800. godine	21
5.1. Političke promjene.....	22
5.2. Ekonomske promjene	24
5.3. Religijske promjene.....	28
6. Uspostavljanje kolonijalnih režima u regiji	31
6.1. Kolonizacija Filipina	33
6.2. Kolonizacija Malezije.....	35
6.3. Kolonizacija Mjanmara	36
6.4. Kolonizacija Vijetnama.....	37
6.5. Kolonizacija Kambodže i Laosa.....	38
6.6. Nezavisno Kraljestvo Siam	39

7. Političke, ekonomske, socijalne i religijske promjene tijekom kolonizacijskog perioda.....	40
7.1. Političke promjene.....	40
7.2. Ekonomske promjene	42
7.3. Socijalne promjene	44
7.4. Religijske promjene.....	46
8. Modernističke reforme	48
9. Kraj kolonijalnih režima.....	52
10. Pokušaji restoracije kolonijalizma	54
11. Zaključak.....	57
12. Literatura	60

Nasljeđe imperijalizma u jugoistočnoj Aziji

Sažetak

Povijest jugoistočne Azije je priča o autohtonim kulturama koje su se relativno mirno razvijale bez puno miješanja s vanjskim utjecajima. Taj mirni razvoj je naglo prekinut dolaskom dotad potpuno stranih europskih trgovaca u 16. stoljeću. Stoga je cilj ovog rada istražiti utjecaj koje su europske i neeuropske imperijalne politike imale na razvoj pretkolonijalne i kolonijalne jugoistočne Azije. Fokus rada je postavljen na političke, ekonomske, socijalne i religijske promjene koje je imperijalizam svojim dolaskom donio u regiju.

Bitno je za napomenuti da kolonizacija nije nastupila instantno, već je to bio dugotrajan proces koji je trajao stoljećima. U prvim godinama dolaska zapdnih naseljenika, interakcija bila benigna, pa čak i korisna za obje strane. Europski posjetitelji jugoistočne Azije u sedamnaestom stoljeću pozdravili su stanovnike regije kao ravnopravne, pokazujući otvorenost i spremnost na učenje i adaptaciju ovim novim kulturama. Međutim to se sve promijenilo tijekom devetnaestog stoljeća kada su znanstvena i industrijska revolucija u Europi stvorile ogroman tehnološki rascjep između Europljana i lokalnih stanovnika koji će značajno promijeniti odnos snaga u regiji. Taj rascjep će dovesti do kolonizacije koja će dovesti nove zapadnjačke ideje i koncepte poput moderne nacionalne države i njezine popratne birokratske strukture, visokog obrazovanja, između ostalog o političkim teorijama i ljudskim pravima, novih ekonomskih prilika i novih razmišljanja o religiji.

Kolonijalizam će dovesti do oštrog suprotstavljanja lokalnog stanovništva iz čega će se izroditi nacionalizam koji će postati glavni pokret za oslobađanje nacionalnog društva od okova stranih vladara. Zapadnjačko obrazovanje lokalnim elitama će dovesti do toga da mnogi od njih prepoznaju svoju želju za rušenjem i zamjenom svojih kolonijalnih vladara što će postati čest primjer dekolonizacije kroz regiju. No iako će ti revolucionarni konačno i srušiti kolonijalni poredak, njegova struktura će ostati nepromijenjena jer će revolucionari samo prekopirati kolonijalnu birokratsku strukturu kako bi mogli lakše i efikasnije upravljati svojim novonastalim državama. Stoga možemo reći da nasljeđe kolonijalizma i imperijalizma koji su dominirali ovom regijom preko dva stoljeća ostaju sve do danas.

Ključne riječi: imperijalizam, kolonijalizam, jugoistočna Azija, društvene promjene

Autor: Danijel Milković

Mentor: Doc. dr. sc. Ivica Šola

Nastavni predmet: Sociologija kulture

Summary

Southeast Asian history features the stories of indigenous cultures that had arisen without much intermingling with outside influences. Those cultures will be drastically changed by the coming of the European traders in sixteenth century. This thesis will explore the influence that European and non-European imperial policies had on this region. Main focus will be on economic, social, religious and political changes that occurred.

It's worth noting that colonization took quite some time. In the first years of the scramble for colonial holdings, the interaction was benign and even beneficial on both sides. European visitors to Southeast Asia in the seventeenth century approached Asians as equals, displaying an openness and readiness to learn about their culture. However everything changed when scientific and industrial developments had produced a technological gulf between Europe and Southeast Asia which significantly change balance of power in the region. That gulf will eventually bring colonization. And colonization will bring new western ideas and concepts about state management, high education that included political theories and human rights studies, new economic opportunities and new types of religion.

Colonialism will cause harsh reactions from local population that will breed nationalism which will be cause for later reformation and decolonization. Leaders of that decolonization will be educated local elites that had access to advanced western education. Although those local elites will become revolutionaries that will bring age of colonization to its end they will not eliminate it completely. They will use bureaucratic systems that Europeans put in place so that they could rule their new states more efficiently. So in a way we can say that systems of colonization and imperialism stay in place even today.

Keywords: imperialism, colonialism, Southeast Asia, social changes

Author: Danijel Milković

Mentor: Doc. dr. sc. Ivica Šola

Subject: Sociology of Culture (Master's thesis)

1. Uvod

Današnja jugoistočna Azija je primarno privlačna strancima zbog svojih niskih cijena, savršenih plaža, ukusne hrane i egzotičnih lokacija. No tijekom povijesti stranci su posjećivali ovu regiju ne kako bi uživali u njenim gastronomskim delicijama ili lijepim plažama već kako bi iskoristili njezin iznimno povoljan geografski položaj za svoju korist. Jugoistočna Azija je imala glavnu ulogu zapadnoj imperijalnoj ekspanziji koju ću opisati u daljnjem tekstu. U prvom poglavlju ovog rada ću se fokusirati na definiranje imperijalizma kao ideologije i motiva koji su ga pokretali. Bit će nužno opisati geografski položaj jugoistočne Azije kako bi dobili ideju o prostoru nad kojim je imperijalizam ostavio svoj trag što ću učiniti u drugom poglavlju. Svoju priču o dolasku stranaca na ove prostore ću započeti u četvrtom poglavlju koje će opisati dolazak raznih europskih nacija u potrazi za novim trgovinskim prilikama što će kasnije imati ogromne političke, ekonomske i religijske efekte na cijelokupnu regiju. Te efekte ću opisati u petom poglavlju ovog rada. Šesto poglavlje će se fokusirati na nastavak europske prisutnosti u regiji i eventualnu kolonizaciju mnogih lokalnih nacija. Nova kolonijalna politika kombinirana sa industrijskom revolucijom i ekspanzijom globalne trgovine će doprinijeti korijentim promjenama običnih života stanovnika jugoistočne Azije što ću opisati u sedmom poglavlju. Kolonijalni režimi će zbog svoje rigidnosti unaprijed biti osuđeni na propast što ću opisati kroz primjere modernističke reformacije u osmom poglavlju. Konačni kraj kolonijalnih režima te njihov kratkotrajni pokušaj restoracije nakon Drugog svjetskog rata će biti teme devetog i desetog poglavlja.

2. Imperijalizam

Riječ imperijalizam potječe od latinske riječi imperium, što znači vrhovna moć. Pojam imperijalizam postao je ustaljen u svom trenutnom obliku u Velikoj Britaniji tijekom 1870-ih i koristio se s negativnom konotacijom. Prije toga riječ imperijalizam opisivala je pokušaje Napoleona III. za dobivanjem političke potpore kroz inozemne vojne intervencije. Izraz se uglavnom primjenjuje na zapadnu (i japansku) političku i gospodarsku dominaciju, osobito u Aziji i Africi, u 19. i 20. stoljeću. Njegovo precizno značenje je i dalje tema rasprava mnogih akademika. Neki pisci, poput Edwarda Saida, opisuju imperijalizam kao bilo koji sustav dominacije i podređenosti organiziran s imperijalnim središtem i periferijom. (Said, 1994.)

Izraz imperijalizam često je povezan s kolonijalizmom; međutim, mnogi akademici tvrde da svaki izraz ima svoju različitu definiciju. Imperijalizam i kolonijalizam se koriste kako bi se opisala nečija superiornost, dominacija i utjecaj na osobu ili skupinu ljudi. Robert Young piše da je imperijalizam državna politika i potječe iz ideoloških i finansijskih razloga, dok je kolonijalizam jednostavno proces naseljavanja i razvoj komercijalnih namjera na tuđem teritoriju. (Young, 2015.) Kolonijalizam u suvremenoj uporabi također ima tendenciju podrazumijevati stupanj geografske razdvojenosti između kolonije i imperijalnog središta. Edward Said objašnjava razliku između imperijalizma i kolonijalizma navodeći da imperijalizam u praksi i teoriji znači upravljanje iz dominantnog metropolitanskog središta nad dalekom teritorijom, dok je kolonijalizam, koji je gotovo uvijek posljedica imperijalizma, čin izgradnje naselja na dalekom teritoriju. (Said, 1994.) Ni imperijalizam niti kolonijalizam nisu jednostavni aktovi akumulacije i stjecanja. Oboje su podržani i možda čak potaknuti ideološkim mišljenjima koji podrazumijevaju da određeni teritoriji i ljudi zahtijevaju stranu dominaciju.

Imperijalizam je proces stvaranja carstva, osvajajući zemlje drugih država i time povećavajući vlastitu dominaciju. (Painter i Jeffrey, 2009.) Kolonijalizam može u potpunosti promijeniti postojeću društvenu i ekonomsku strukturu nekog područja; nije neuobičajeno da se običaji osvajačkih naroda naslijeđuju među autohtonim populacijama. (Painter i Jeffrey, 2009.)

2.1. Motivi imperijalističke ekspanzije

Razni motivi su poticali nacije da traže proširenje svoje vladavine na druge zemlje, narode i teritorije. U ovom potpoglavlju proučit ću pet glavnih motiva imperijalnih težnji. To su ekonomski, istraživački, etnocentrični, politički i vjerski motivi.

2.1.1. Ekonomski motivi

Žudnja za bogatstvom vjerojatno je bila jedan od najjačih motiva svih nacija s imperijalnim težnjama. Imperijalne vlade i / ili privatne tvrtke pod tim vladama tražile su načine kako povećati profit. Ekonomska ekspanzija zahtijevala je jeftin rad, pristup ili kontrolu tržišta za prodaju ili kupnju proizvoda i prirodnih resursa kao što su plemeniti metali i obradiva zemlja. Nakon pojave industrijske revolucije, ovisne kolonije često pružaju europskim tvornicama i tržištima sirovine koje su im potrebne za proizvodnju proizvoda. Zapadnjački industrijalci, trgovci, investitori, brodari, avanturisti i naseljenici nadali su se da će realizirati sve svoje potrebe, a s druge strane europski radnici vjerovali su da će prošireno tržište osigurati nove poslove, a time i njihovo sigurno zaposlenje. Imperijalni trgovci često su uspostavili trgovačke postaje i skladišta, stvorili prometnu infrastrukturu i tražili nadzor nad strateškim točkama, kao što je Suezski kanal u Egiptu (koji je smanjivao tisuće kilometara puta između Azije i Europe u odnosu na prijašnju praksu oplovljavanja Afrike). Imperijalne sile su se često natjecale jedna s drugom za najbolje potencijalne resurse, tržišta i teritorije.

2.1.2. Istraživački motivi

Imperijalne vlade i/ili njihovi građani željeli su istražiti teritorij koji je bio njima nepoznat. Ponekad su to činili u svrhu medicinskog ili znanstvenog istraživanja. U drugim su se slučajevima to činili zbog osjećaj avanture. Istraživači su nastojali otkriti, mapirati i potraživati teritorij prije nego što bi to njihova imperijalna konkurencija uspjela, djelomično za osobnu slavu, a djelomično za nacionalnu slavu u svrhu širenja imperijalističkog carstva. Kraljevsko geografsko društvo u Londonu i druga zemljopisna društva u Europi imali su veliki utjecaj financirajući istraživače koji bi se vraćali s pričama o svojim otkrićima koje su kasnije dijelili na posebno organiziranim društvenim događanjima. (Gilmartin 2009.)

2.1.3. Etnocentrični motivi

Imperijalne nacije su vjerovale da su njihove kulturne vrijednosti i uvjerenja superiorne nad drugim narodima i skupinama. Vjerovali su da će imperijalno osvajanje donijeti napredniju kulturu nižim ljudima. Na kraju 19. stoljeća, europske sile su se vezale uz rasističko uvjerenje da bi inferiorne rase trebale biti pokorene kako bi ih se civiliziralo. J.A. Hobson opravdava ovo vjerovanje citatom: "Poželjno je da se zemlja popuni, upravlja i razvija, koliko je to moguće, rasama koje to najbolje mogu učiniti, tj. rasama najviše društvene vrijednosti.", pri tom misleći na Europljane. (Hobson, 2005.) Pod utjecajem društvenog darvinizma i rasnih teorija francuski političar Jules Ferry 1883. je pravdao imperijalističke težnje tvrdnjom da superiorne rase imaju pravo na imperijalistička osvajanja jer imaju dužnost civilizirati inferiorne rase. (Austen, 1969.)

2.1.4. Politički motivi

Patriotizam i rastuća imperijalna moć nacija tjerala je zemlje da se natječu jedne s drugima za nadmoć. Imperijalno osvajanje je postalo pitanje nacionalnog ponosa, prestiža i sigurnosti. Stjecanje kolonija postalo je mjerilo statusa, dokaz nacionalne političke i ekonomske snage, biti po strani u toj imperijalnoj utakmici, svrstalo bi naciju među drugokategorne, ili kako je njemački nacionalist i povjesničar von Treitsche izjavio: "Sve velike nacije moraju postaviti svoja obilježja na barbarskoj zemlji, a oni koji u tome ne uspiju imat će neprimjetnu ulogu u vremenima koja dolaze." (Wright i Wright, 1983.) Primjerice Francuska ekspanzija je pomogla Francuzima da povrate ponos nakon gadnih poraza od Prusa, Talijanima su pak prekomorska osvajanja nadoknadila osjećaj drugorazredne europske sile.

2.1.5. Religijski motivi

Tijekom imperijalne ekspanzije misionari su hodočastili u nove teritorije kako bi konvertirali lokalne narode i tako ih asimilirali u svoje religije i nacije. Kršćanski misionari iz Europe su uspostavljali crkve na osvojenim teritorijima tijekom devetnaestog stoljeća. Na taj način širili su zapadne kulturne vrijednosti. Misionari su širili jezik imperijalnih nacija kroz obrazovne i vjerske interakcije, iako su neki misionari pomogli i u očuvanju autohtonih jezika. Britanski misionari vodili su borbu za zaustavljanje trgovine robljem u devetnaestom

stoljeću, dok su drugi, kao na primjer francuski misionari u Vijetnamu u istom vremenskom razdoblju, tražili da njihova Francuska u potpunosti okupira Vijetnam.

3. Jugoistočna Azija

Jugoistočna Azija je podregija Azije, koja se sastoji od zemalja koje su zemljopisno južno od Kine, istočno od Indije, zapadno od Nove Gvineje i sjeverno od Australije. Regija, zajedno s dijelom Južne Azije, dobro je poznata od strane Europljana kao Istočna Indija ili jednostavno Indija do 20. stoljeća. Kineski izvori su regiju nazivali Nanyang, što doslovno znači Južni ocean. Kontinentalni dio jugoistočne Azije nazivali su Indokina u europskim zemljopisima zbog svoje lokacije između Kine i Indijskog potkontinenta i kulturnih utjecaja obaju susjednih regija. U 20. stoljeću, međutim, termin je postao ograničen na bivši teritorij Francuske Indokine (Kambodža, Laos i Vijetnam). Pomorski dio jugoistočne Azije poznat je i kao Malajski arhipelag, pojam koji proizlazi iz europskog koncepta malajske rase. (Wallace 1896.) Još jedan izraz za pomorsku jugoistočnu Aziju je Insulindia (indijski otoci), koji se koristi za opisivanje regije između Indokine i Australazije. (Lach, Van Kley, Donald, Edwin 1998.)

Jugoistočna Azija obuhvaća oko 4,5 milijuna km², što je 10,5% Azije ili 3% zemljine ukupne površine. Ukupna populacija Jugoistočne Azije iznosi više od 641 milijun stanovnika, što je oko 8,5% svjetske populacije. To je treća po veličini zemljopisna regija na svijetu nakon Južne Azije i Istočne Azije. Regija je kulturno i etnički raznolika, sa stotinama jezika koje govore različite etničke skupine.

Pojam "jugoistočna Azija" prvi je put koristio 1839. godine američki pastor Howard Malcolm u svojoj knjizi Putovanja u jugoistočnoj Aziji. Malcolm je uključivao samo sekciju kopna i isključio pomorsku sekciju u svojoj definiciji jugoistočne Azije. (Elliot, Bickersteth, Ballard, Jane 1996.) Saveznici su službeno koristili pojam usred Drugog svjetskog rata, kroz formiranje Zapovjedništva jugoistočne Azije (SEAC) 1943. godine. (Park, Victor 2013.) SEAC je popularizirao upotrebu pojma "jugoistočna Azija", iako ono što je u ranim danima činilo jugoistočnu Aziju nije bilo fiksno, na primjer, Filipini i veliki dio Indonezije bili su isključeni iz pojma Jugoistočne Azije, dok je Šri Lanka bila uključena. Međutim, do kasnih 1970-ih, pojavila se gotovo standardna upotreba izraza "jugoistočna Azija" i područja koja obuhvaća. (Emerson 1984.)

4. Prvi kontakti s Europljanima

Jugoistočna Azija je u razdoblju od 1500. do 1800. svjedočila važnim demografskim promjenama koje su imale značajne posljedice u daljnjem razvoju regije. Narodi iz današnje Indije i Kine su bili redoviti posjetitelji jugoistočne Azije još od ranokršćanskog doba, no u ovom periodu su počeli dolaziti u mnogo većem broju nego prije. Tijekom ranog sedamnaestog stoljeća regiju su počeli posjećivati i Japanci, dotad relativno neprimjetni na ovom području, kako bi uključanjem u trgovinu jugoistočne Azije pokušali olakšati unutarnje gospodarske probleme s kojima se suočavao tada novi Tokugawa šogunat. Međutim najnoviji i najzastrašujući od novih stranaca su bili Europljani koji su bili su odlučni uspostaviti monopol na iznimno unosnu trgovinu začina. U ovom poglavlju ću istražiti okolnosti koje su dovele ove strane skupine u regiju i način na koji su postali nezaobilazan dio povijesti ove regije.

Uspostava europsko kontroliranih gradova stvorila je jedinstvenu mješavinu stranih i autohtonih elemenata u arhitekturi, administraciji, gospodarstvu i stanovništvu. Sa svojim europskim administrativnim stilom i velikim brojem azijskog domicilnog stanovništva, takvi gradovi su lokalnim stanovnicima pružali priliku promatrati i sudjelovati u potpuno novim vrstama ekonomskih aktivnosti, usvajanje i prilagodbu novih korisnih ideja, pa čak i uspostavljanje seksualnih veza sa strancima koji su rezultirali različitim vrstama mestika ili raso mješovite / etničke zajednice. Te mestizo zajednice su svoj vrhunac doživljavale u gradovima te su postale idealni posrednici u premošćivanju društvenih, gospodarskih, kulturnih i tehnoloških razlika koje su djelile Europljane i narode iz jugoistočne Azije. Stanovnici Jugoistočne Azije su primili Europljane i njihove nove ideje te su usvojile i adaptirale one ideje koje najbolje odgovarale njihovim potrebama. U prošlosti je takav pragmatični pristup je uvijek bio koristan za uspješno jačanje i obogaćivanje stanovništva te je bilo malo razloga za vjerovati da bi ovaj put moglo biti drugačije.

Europljani su također formirali značajnu nazočnost u trgovini na području jugoistočne Azije između 1500. godine i 1800. godine. Europski trgovci su imali izuzetnu prednost nad svojom već uspostavljenom i iskusnijom azijskom konkurencijom u vidu direktne podrške svojih država. Doista, najraniji europski pothvati bili su inicirani i financirani od strane portugalskih i španjolskih kraljevskih kuća. Španjolska je bila prva država koja je pokrenula

sustavnu politiku pronalaženja izravne morske rute između Europe i začinima bogate Jugoistočne Azije.

4.1. Dolazak Portugalaca

U drugoj polovici petnaestog stoljeća, turska kontrola Levanta je prisilila kršćanske trgovce začinima da se udalje od dotadašnje tradicionalne rute preko Perzijskog zaljeva prema Crvenom moru.

Želja za rušenjem monopola Mlečana i Egipćana nad začinima, ili nalaženje nekog alternativnog puta nabave začina, bila je uz vjerske razloge osnovni faktor poticanja putovanja i otkrića duž obale zapadne Afrike u 15. stoljeću. Duh križarskog rata i nada u dolazak na transsaharske teritorije, otkuda su u mediteranska trgovišta stizali zlato, bjelokosti, robovi, učinili su Portugal začetnikom sustavnog istraživanja atlantskih obala Afrike. Nadalje se probijala ideja da se može doći na Istok oplovljavanjem Afrike, za koju se smatralo da je znatno manja nego što ustvari jest. Portugalci su se ograničili općenito na trgovačku politiku, koja je imala za cilj osnivanje trgovačkih naseobina u otkrivenim zemljama, za razliku od njihovih najsnažnijih suparnika Španjolaca koji su vodili osvajačku i kolonizacijsku politiku. U prvoj polovici petnaestog stoljeća Princ Henrik poznat pod nadimkom Pomorac potaknuo je sustavni program otkrivanja, što je kulminiralo uspješnom plovidbom legendarnog moreplovca Vasca de Game do zapadne obale Indije u 1498. godini. Dolazak u Aziju bio je vrhunac portugalskog vala istraživanja koje je bilo motivirano mješavinom vjerskog žara, nacionalnog ponosa i komercijalnom dobiti.

Portugalska privatna trgovina je uspjela napredovati jer se oslanjala na proizvode i razmjenu unutar same azijske regije. Portugalci nikada nisu uspjeli pronaći europski proizvod koji je bio u potražnji u Aziji, osim zlata, srebra i oružja, te nisu posjedovali sredstva za kontrolu postojećeg proizvodnog sustava u Aziji. Stoga su se prilagodili i naučili sudjelovati u azijskoj trgovini, brzo identificirajući indijske tkanine kao bitne točke trgovinske razmjene u jugoistočnoj Aziji. Poput azijskih trgovaca, portugalski trgovci su prevozili robu od luke do luke, i preprodavajući je stvarali značajan profit u svakoj transakciji.

4.2. Dolazak Španjolaca

U usporedbi s portugalskom, španjolska trgovina u Jugoistočnoj Aziji je bila skromna i odvijala se gotovo isključivo na Filipinima. Španjolska prisutnost u Jugoistočnoj Aziji bila je u sjeni mnogo uspješnijeg i većeg španjolskog carstva u Sjevernoj i Južnoj Americi. Španjolske ekspedicije u Jugoistočnu Aziju su bile pod izravnom nadležnošću Vicekraljevstvom Nove Španjolske (današnji Meksiko).

Najraniji španjolski kontakt s područjem Jugoistočne Azije dogodio se u ožujku 1521. godine kada je Magellanova ekspedicija stigla do Filipina. Magellan pristao na otok Samar ploveći od rta Horn prema Molučkim otocima. Zahvaljujući njemu, osobito imajući na umu da je istražio i ostale otoke ovoga otočja pokrštavajući usput domorodce, zapadni svijet je doznao za postojanje ove otočne skupine. Magellan će biti ubijen mjesec dana kasnije u bitci sa domorcima dok će njegova posada nastaviti svoje putovanje i konačno pristati u Španjolsku 1522. godine, tako postajući prvi ljudi koji su uspješno oplovili svijet. Nakon sporazuma u Zaragozi 1529. godine Ruy López de Villalobos će u čast španjolskog princa Filipa preimenovati otoke Samar i Leyte u Filipine.

U studenom 1564. godine španjolska ekspedicija od pet brodova i više od 400 ljudi pod zapovjedništvom Miguela Lopeza de Legazpia je zaplovila iz Natividada u Meksiku s naredbom da zauzmu filipinske otoke. Fokus ove ekspedicije je bio primarno usmjeren na pokrštavanje filipinskih domorodaca. Premda je financijski motiv i dalje bio važan, s gospodarske perspektive Filipini se Legazpiu kao kolonija nisu činili pretjerano profitabilnima. Jedini vrijedan tradicionalni začim na Filipinima bio je cimet koji je rastao na neprijateljski nastrojenom muslimanskom otočiću Mindanao.

Filipini nikada nisu pružili Španjolskoj nevjerojatno bogatstvo koje su joj pružili rudnici zlata i srebra u Americi. Ali upravo zbog profitabilnosti američkih rudnika Filip II. mogao je tolerirati gubitke na Filipinima i pretvoriti ga u "arsenal i skladište vjere" (Phelan, 1967.). S tom izjavom vjerski aspekt kolonizacije je postao prioritet na Filipinima.

4.3. Dolazak Engleza

Ni portugalski ni španjolski ekonomski naponi u Aziji nisu ispunili očekivanja o nevjerojatnom bogaćenju na istoku. Poučeni njihovim iskustvom sjeverni Europljani su započeli eksperimentirati s novom ekonomskom strategijom u nadi da nađu uspjeh gdje su iberijske nacije doživile neuspjeh. Sedamnaesto stoljeće je donijelo engleski i nizozemski utjecaj na azijsku komercijalnu scenu i uvođenje vrlo inovativne trgovinske ideje: dioničkog društva. Tvrtka Istočnoindijska kompanija (East India Company) dobila je Englesku kraljevsku povelju od Elizabete Prve 31. prosinca 1600., dvije godine prije formiranja Nizozemske istočnoindijske kompanije.

Istočnoindijska kompanija utjelovila je duh merkantilizma koristeći političku moć i povlastice za komercijalne ciljeve. Unatoč podređenosti Britaniji Istočnoindijska kompanija je nastojala izbjeći biti dominirana od strane krune i aristokracije. Od svog početka politika kompanije je bila diktirana vlastitim ciljevima, a ne državnim. Ovakav stav kompanije će dovesti do preobražaja Istočnoindijske kompanije iz smjelog trgovačkog pothvata u prividnog vladara Indije te stjecanja pomoćne državne i vojne dužnosti, sve do raspuštanja 1858. nakon Indijske pobune.

Prve engleske ekspedicije su krenule s velikim oprezom, tek nakon što bi se prva flota brodova sigurno vratila druga bi bila poslana. Do kraja drugog putovanja (1604-6) Englezi su shvatili da engleska roba nije bila isplativa u malajsko-indonezijskom arhipelagu i da je potreban veći asortiman proizvoda iz Europe. Također su naučili kroz kontakt s dotada iskusnim portugalskim trgovcima da je roba iz Indije presudna za bilo kakvu razmjenu u jugoistočnoj Aziji.

Nakon nekoliko neuspjeha u dobivanju uporišta u trgovinama začinskog bilja u Jugoistočnoj Aziji Istočnoindijska kompanija se više okrenula prema indijskom podkontinentu gdje je od Indije napravila glavno područje svoje aktivnosti do sredine osamnaestog stoljeća.

4.4. Dolazak Nizozemaca

Dolazak Nizozemaca u Jugoistočnu Aziju bio je dio komercijalne i tehnološke revolucije koja je transformirala "Niske zemlje" (današnji Benelux) iz Španjoske kolonije u jednu od vodećih europskih sila u sedamnaestom stoljeću. Ovo "Zlatno stoljeće" Nizozemske je kulminacija dugog procesa akumulacije kapitala koji je započeo još u četrnaestom stoljeću s trgovinom haringom. Putem visoko uspješnog ribarstva, trgovine s baltičkim zemljama, prijevozom robe i riječnom trgovinom, Nizozemska je prikupljala ogromne kapitalne resurse. Osim toga, progon Kalvinista od strane Španjolaca sa juga "Niskih zemalja" doveo je do egzodusa bogatih trgovaca i industrijalaca iz Antwerpena, Ghenta, Bruxella i drugih gradovima koji su donijeli svoja bogatstva i znanja na sjever, posebice u Amsterdam. Oni su sa svojim dugogodišnjim iskustvom u trgovini bili pokretači financiranja novih komercijalnih i trgovačkih pothvata. Kombinacija kapitala i stručnog znanja omogućila je Nizozemskoj da postane središte europskih financijskih ulaganja.

Spremnost Nizozemaca da ulažu u nove pothvate u Aziji bila je prirodna progresija u njihovoj rastućoj uključenosti u svjetsku trgovinu. Prva nizozemska flota koja je zaplovila prema Aziji je došla do današnje Indonezije 1596. godine kada su se tri broda i jahta usidrili na Bantenu na otoku Javi. Kao i ostali Europljani Nizozemci su vidjeli priliku za bogatstvo u primamljivoj trgovini začinima, no mamac bogatstva je doveo brojne konkurentske tvrke u ovo područje što je dovelo do rizika profitabilnosti za sve uključene strane. Konačno, 1602. godine, nakon mnogo pregovaranja i brojnih kompromisa sve uključene strane su dogovorile da se osnuje Nizozemska istočnoindijska kompanija (Dutch East India Company) po uzoru na već osnovanu englesku Istočnoindijsku kompaniju.

Godine 1619. Jan Pieterszoon Coen osvaja lokalni grad Jaykatar i naziva ga Batavia (današnja Jakarta), koji tada postaje sjedište Nizozemske istočnoindijske kompanije u Aziji. Uz stvaranje azijskog kapitala, Coen je također bio instrumentalan u uvođenju sustava prikupljanja obavještajnih podataka koji su pomagali kompaniji u natjecanju sa svojim europskim i azijskim rivalima. Kompanijini brodovi su također postali dominantni nositelji azijske trgovine, mnoga kraljevstva su ovisila isključivo o dobroj volji Kompanije kako bi si osigurala kontinuirani izvoz njihovih proizvoda i uvoz robe.

Zbog dominantnosti Nizozemske istočnoindijske kompanije, engleska inačica Istočnoindijske kompanije nikad nije bila u mogućnosti učinkovito se natjecati na tržištu jugoistočne Azije. S druge strane, Nizozemska istočnoindijska kompanija je kroz svoj istočnoindijski monetarni fond, superiorni teretni kapacitet brodova i jedinstven sustav prikupljanja obavještajnih podataka o konkurenciji, trajno izmijenjenila obrasce trgovanja u regiji. Uz trgovinu Kompanija je i trajno utjecala na političku i ekonomsku budućnost mnogih društava na području jugoistočne Azije.

5. Politički, ekonomski i religijski utjecaj euroljana do 1800. godine

Glavna atrakcija jugoistočne Azije uvijek je bila u trgovini začinima i ostalim egzotičnim proizvodima. Ali u razdoblju između 1500. i 1800. godine, mnogi su također dolazili u jugoistočnu Aziju pokretani idealima nacionalne časti i religije, kao i potragom za sigurnošću i preživljavanjem. Potraga za sigurnim utočištem za trgovinu i naseljavanje u jugoistočnoj Aziji olakšana je otvorenošću lokalnih vladara prema strancima. Rezultat toga je bio uspostavljanje velikih stalnih stranih naselja u jugoistočnoj Aziji. Mnogi stanovnici tih naselja su nastavili sudjelovati u međunarodnoj trgovini, dok su se neki nastavili baviti zanimanjima koja su naučili u vlastitoj zemlji ili su pak razvijali nove vještine kako bi se lakše uklopili novi dinamični gospodarski krajolik Jugoistočne Azije. Ovakav razvoj situacije je ukazivo na tip kolonijalnog društva koji će se pojaviti u kasnijim stoljećima zbog sve većih razlika u količini resursa i tehnologije između lokalnog stanovništva i novopridošlih stranaca.

U razdoblju od 1500. do 1800. godine, lokalne i međunarodne okolnosti pridonijele su dolasku neočekivano velikog broja inozemnih azijskih i europskih trgovaca koji su se trajno nastanili u regiji. Ova nova strana prisutnost se razlikovala od onog u prošlim stoljećima po tome što su stvarali gospodarske i političke subjekte izvan kontrole regionalnih vladara. Unutar tih novih jedinstvenih urbanih naselja, stranci su bili dominantna sila dok su lokalnim stanovnicima dodijeljenje samo periferne uloge. Europske sile i većinom kinesko stanovništvo nastanjeno u regiji, stvorili su uspješne lučke gradove - države poput portugalske Melake, španjolske Manile i Nizozemske Batavie koji su postali ozbiljan izazov političkim i ekonomskim autoritetima jugoistočne Azije.

Kao i u prošlosti, stanovnici jugoistočne Azije su smatrali jaku stranu prisutnost prisutnost kao priliku za razmjenu ideja i roba koja bi u konačnici donosila korist zajednici. U tom pogledu europski gradovi - sa svojim novim oblikom administracije, arhitekturom, tehnologijom i načinom života - bili su stalni izvor čuda i koristan primjer za lokalne stanovnike. Mestizo zajednice, fizički, psihološki i kulturno su se nalazile na pola puta između europskog, azijskog i jugoistočno azijskog te su se stoga pokazali idealnim posrednicima između ovih skupina. Kao rezultat česte interakcije različitih skupina unutar europskih gradova i manjih naselja u regiji, život jugoistočne Azije je trajno promijenjen.

5.1. Političke promjene

Između 1500. i 1800. godine stanovništvo jugoistočne Azije prilagođavalo je nove ideje iz vanjskog svijeta svijet na isti način kao što su to činili i u prošlosti. Priroda ove prilagodbe koja uključuje selektivno preuzimanje stranih elemenata unutar svog prihvaćenog kulturnog okvira je uvijek je bio uspješan u prošlosti. Unatoč tome, već u kasnom osamnaestom stoljeću je postalo očito da je taj tradicionalni odgovor na nove tehnološke napretke u brodogradnji i proizvodnji vatrenog oružja bio je neadekvatan uslijed Europske prijetnje. Snaga jugoistočne Azije uvijek je bila u njezinoj sposobnosti da odabere vanjske ideje i prilagode ih po njima prihvaćenom postupku. Ali u devetnaestom stoljeću ova formula se pokazala neadekvatnom da spriječi postupni gubitak gospodarske i vojne dominacije u regiji.

Europska uključenost u kontinentalnu Jugoistočnu Aziju nije utjecala na lokalna politička zbivanja tijekom šesnaestog stoljeća, iako je u nekim slučajevima potaknula veću centralizaciju autoriteta. Međutim, u otočnoj Jugoistočnoj Aziji, utjecaj europske prisutnosti bio je daleko veći. Djelomice je to zbog toga što većina "država" s kojima su se euroljani susreli bile manje nego one na kontinentu te se s njima stoga moglo lakše dominirati. Čak i u većim kraljevstvima, europski utjecaj je bio prisutan zbog pokušaja dobivanja prednosti u trgovini kroz saveze s lokalnim vladarima za koje su euroljani pogrešno vjerovali da imaju ovlasti slične kraljevima u Europi. Ideja da je 'država' trajna struktura pod kontrolom 'vlade' kojoj građani automatski duguju poslušnost nije postojala među mnogim društvima s kojima su euroljani došli u susret. Europsko shvaćanje države također nije bilo primjereno u većem broju arhipelaga gdje je evoluirala neka vrsta političke cjeline slična konfederaciji koja je omogućila da se nekoliko kraljevstava ujedini, a ipak svako kraljestvo posjeduje jednaki status. Međutim, 1522., Portugalci su utemeljili utvrdu na otoku Ternate, te su se u svojoj kontinuiranoj potrazi za prihvatljivim saveznicima duboko upleli u lokalnu politiku često podupirući kandidate sklone njima u pitanjima sukcesija ili u primopredaji kraljevstava.

Primjerice potaknuli su svoje kraljevske klijente iz Malake na ekspanziju izvan svojih tradicionalnih granica i uspostavljanje kontrole nad mjestima s kojima Malaka nikad nije imala povijesne ili kulturalne veze. Učinak ove politike ekspanzije je bio iznimno krhak jer je stvoren na način dotada nepoznat svim procesima stvaranja "države" na ovom području. Dok je jedinstvo Malake i okolnih otoka ostalo netaknutno, sedamnaesto i osamnaesto stoljeće

svjedočilo je sve većem oslanjanjem na vojnu snagu kako bi se održao red i mir u mjestima koja su osvojena ekspanzijom.

Prema portugalskom kroničaru Joaou de Barrosu, duž obale Sumatre postojalo je 29 kraljevstava, ali otkad su Portugalci postali uključeni u funkcioniranje ovih orijentalnih država, favorizirajući neke i potiskujući druge prema načinu na koji su ih primili, mnogi su apsorbirani od strane moćnijih susjeda. (Dion, 1970.)

U pokušaju kreiranja novih političkih struktura u jugoistočnoj Aziji Europljani su se sve češće morali koristiti silom uslijed otpora lokalnog stanovništva. Kada su španjolci predvođeni Miguelom Lopezom de Legazpijem pristali na filipinski otok Cebu 1565. godine i pokušali uzurpirati vlast lokalno stanovništvo ih je odbilo što je rezultiralo otvaranjem vatre na lokalna naselja. Na otoku Luzon, Manila je osvojena silom, a tijekom napada na nju 1570. godine čak 500 stanovnika je ubijeno dok je 1500 kuća spaljeno. U ranim godinama španjolskog prisustva domoroci su često bili prisiljeni prihvatiti pokrštavanje budući da je alternativa često bila smrt ili ropstvo. Španjolski kroničari iz tog vremena su opisivali uznemirujuć stupanj korištena sile kako bi se prisilio lokalno stanovništvo u poslušnost. Tako jedan kroničar piše „Ako se nebi dao danak španjolcima, kuće i kolibe su se spaljivale bez ikakve milosti.“. (Cortes, 1974.) Pred kraj 16. st. Filipinci su tvrdili da biti pokršten znači postati robom stranim vladarima. Ubojstva lokalnih vođa i gušenje pobuna su često služili kao podsjetnik na španjolsku vojnu superiornost.

Na području Indonezije nizozemci su koristili čak i veću silu za postizanje svog cilja - komercijalne dominacije – ali jednako tako su i željeni pružiti primjer lokalnim vladarima. Uz povelju koja je omogućila Nizozemskoj Istočnoindijskoj kompaniji da djeluje kao gotovo suverena država, snaga kompanije je bila dramatično jasna samo nekoliko godina od njenog dolaska. Primjerice 1621. godine grad Banda je uništen do temelja zbog lokalnog otpora monopolu na muškatni oraščić kojeg je Kompanija pokušala uvesti. Odrublivanjem glave je pogubljeno trinaest najutjecajnijih građana, a nakon toga su i rasčetovreni dok su još dvadeset i četiri utjecajna građana zatočena i mučena. Od oko 15 tisuća stanovnika u gradu je ostalo samo oko tisuću, a sam grad je koloniziran i postao mjesto pod upravom Kompanije i novonastalih mestizo zajednica.

Kompanijina politika je često bila neshvatljiva lokalnim stanovnicima jer su oni svoju politiku kreirali na veoma specifične načine. Za primjer možemo uzeti sukob između dva lokalna vladara Arunga Palakke i Makassara. Kompanija je svojevremeno asistirala Arungi protiv njegovog drevnog neprijatelja Makassara koji nije imao šanse protiv ove ujedinjene koalicije. Nakon toga Kompanija je proglasila Arunga vladarom otoka Sulawesija dok je on zauzvrat izbacio sve europske trgovce iz svojih zemalja osim naravno nizozemskih. Ono što su Nizozemci htjeli su bili kraljevi i dužnosnici koji bi izvršavali zapovijedi i upute u interesu kompanije koje im se zadaju bez pogovora. Zavedene titulama, bogatstvom ili jednostavnim strahom od naprednijih euroljana autohtone elite su postajale obično sredstvo kojom učvršćivala europska kolonijalna vlast.

Pregled političke situacije između šesnaestog i osamnaestog stoljeća nam sugerira da su značajne političke promjene u regiji u tijeku. Najuočljivija promjena je znakovit trend prema većoj centralizaciji autoriteta tako da do kraja osamnaestog stoljeća tipična država u Jugoistočnoj Aziji više nije slična konfederaciji jednakih zajednica već hijerarhijska struktuirana zajednica u kojoj svi dijelovi države duguju neku vrstu odanosti dominantnom centru. Komercijalno natjecanje koje je i dovelo Europljane u ova područja je imalo ogroman utjecaj na politički razvoj regije budući da su ohrabreni europskim utjecajem lokalni vladari počeli učvršćivati svoj utjecaj i kontrolu nad ljudima i resurima. Iako će se neke granice u kasnijim godinama mjenjati u osnovi u ovim godinama su postavljeni temelji suvremenih država kako u na otočju Jugoistočne Azije tako i na kontinentalnom dijelu koji u ovom vremenskom periodu nije imao pretjeran doticaj sa Europljanima.

5.2. Ekonomske promjene

Povećanje proizvodnje dobara u Jugoistočnoj Aziji nakon 1500. je bilo isključivo za pokrivanje rastuće potražnje u Europi. Prvotni motiv Portugalskih trgovaca u regiji je bio usmjeren na razbijanje monopola muslimanskih trgovaca začina što je imalo ograničene uspjehe dok su najveću štetu nanijeli najvećem proizvođaču papra kraljevstvu Kerali koje se nalazilo na zapadnom dijelu indijskog potkontinenta. Prije 1500. godine indonezijski papar se prodavao gotovo isključivo u Kinu i druge dijelove jugoistočne Azije, ali tijekom prve polovice 16. stoljeća portugalski trgovci su sav taj papar počeli prevoziti u Europu. Kao odgovor na to 1550-ih godina otvorena je nova velika muslimanska trgovinska arterija između Achea, na sjevernom vrhu otoka Sumatre, i Crvenog mora čiji je cilj bio izbjeći jake

snage Portugalske mornarice u blizini zapadne Indije. Većinu druge polovice stoljeća ova trgovinska arterija je nosila Indonezijski papar preko Crvenog mora do Aleksandrije u jednakim količinama kao što su ga prevozili i Portugalski trgovci i tako poništili njihov cilj slabljenja muslimanskih trgovaca. (Reynolds, Braudel 1976.) Dolaskom engleskih i nizozemskih trgovaca, Jugoistočna Azija postala je neupitno glavni proizvođač svjetskog papra, a također i centar konkurencije između portugalskih, engleskih, nizozemskih, kineskih i indijskih kupaca. Papar, prvenstveno sa Sumatre, Malajskog poluotoka i južnog Bornea je činio više od pola vrijednosti svih engleskih i nizozemski trgovačkih konvoja sve do 1650ih godina. Prema kinsekim kroničarima Sungu i Trangu prije ovog trgovinskog booma, najveći dio izvoza jugoistočne Azije sastojao se od šumarskih i morskih proizvoda ili pak egzotičnih proizvoda poput lijekova, rijetkih delicija, parfema i aromatičnog bilja. Nema sumnje da je u toj trgovini bilo uspona i padova kao i što priliči trgovini takvim proizvodima, ali takva kolebanja su bila presitna da bi promjenila živote većine stanovnika regije. Nakon dolaska euroljana šumski proizvodi kao što su kamforovac, sandalovina i kasalpinija su se počeli povećano proizvoditi, ali svo veće kultiviranje začinskog bilja je u potpunosti bacilo šumске proizvode u drugi plan. Cijele zajednice su posvetile uzgajanju papra, klinčića, pamuka, šećera i diviza za izvoz i tako neplanski postali ovisni o međunarodnom tržištu za život.

Spektakularan rast proizvodnje papra privukao je osobito veliku količinu ljudi na Sumatru, malajski poluotok i južni Borneo s ciljem bogaćenja kroz uzgoj ove kulture. Sudeći prema izračunima iz osamnaestog stoljeća jedna obitelj bi proizvela 200 kilograma papra, a za 8500 tona papra koje proizvedene na vrhuncu trgovačkog booma bila je potrebna radna snaga 40 tisuća obitelji ili najmanje 200 tisuća osoba. Time su kultivatori papra predstavljali oko 5 posto ukupne populacije Sumatre, Bornea i malajskog poluotoka u to vrijeme. Kada tome dodamo ljude koji neizravno ovise o izvoze o proizvodnji papra poput trgovaca, lučkih radnika, gradskih stanovnika i dužnosnika koji su okretali velik profit od trgovine paprom dolazimo do broja od 10 posto ukupne populacije čiji su životi ovisili o uzgoju i trgovini ovog začina.

Blagodati uzgoja začina donijeli su bogatsvo, međunarodne kontakte i socijalne promjeneu značajnoj mjeri. Neki uzgajivači su nesumnjivo postali vrlo bogati, ali oni koji su najviše profitirali su bili vladari lučkih gradova koji su prodavali taj proizvod, trgovci koji su ih prevozili i investitori koji su ulagali u nove poslovne poduhvate uzgajanja raznih začina. Budući da je gustoća naseljenosti bila primarno fokusirana na gradove najvrijedniji su bili oni

poduzetnici koji su mogli mobilizirati velike količine radnika na obradivoj zemlji van gradskih centara te uz dovoljan kapital uspostaviti profitabilan pristup tržištu.

No da se sva ekonomija jugoistočne Azije nije fokusirala isključivo na začine možemo vidjeti i kroz uznapredovalu trgovinu tkaninom između petnaestog i sedamnaestog stoljeća. Konverzija većine stanovništva regije na Islam i Kršćanstvo od petnaestog do sedamnaestog stoljeća donijela je nove stilove oblačenja koji su se oslanjali na veće količine tkanine nego prije. Osim odjevnih predmeta raskošne tkanine su se također koristile za ukrašavanje kuća, javnih zgrada i trgovina. Uz ukrašavanje koristile su sve češće i za ritulane poklone u svadbama i pogrebima. Za sve ove namjene preferirala se indijska tkanina nad lokalnom zbog mnogo raskošnijih boja, boljeg dizajna i finog tkanja. Boom u izvozu jugoistočne Azije podudara se s brzim porastom uvoza tkanina. Kako bih bolje dočarao količinu tkanine koja je prolazila kroz regiju mogu navesti da su portugalski trgovci su prema konzervativnim procjenama prevezli tkanine u vrijednosti oko 460 tisuća cruzadosa godišnje što bi bilo otprilike odgovaralo vrijednosti 19 tona srebra. U razdoblju od 1620. do 1650. godine, koje se smatraju zlatnim dobom za trgovinu tkaninom u jugoistočnoj Aziji samo Nizozemci su prevezli tkanine u vrijednosti između 10 i 20 tona srebra svake godine. (Raychaudhuri 1962.)

Kao što sam već naveo euroljani su se pojavili u Jugoistočnoj Aziji u potrazi za začinama koji su bili iznimno popularni na svojim domaćim tržištima. Svoju vojnu prednost su koristili kada bi god mogli kako bi uspjeli monopolizirati trgovinu. Portugalci su osvojili malezijski grad Melaku 1511. Godine jer se tada činilo da je Melaka žila kucavica trgovine jugoistočne Azije, a Portugalci su bili vođeni poslovicom „Tko god je gospodar Melake taj ima svoje ruke na grlu Venecije.“ (Pires 1990.) No, portugalsko osvajanje Melake nije uspjelo ništa više osim privremenog dislociranja trgovine u regiji. Budući da Portugalci nisu imali adekvatnu snagu za uspostavljanje dužeg monopola na bilo koji proizvod, umjesto dominantne sile postali su samo još jedna nit u složenoj tkanini trgovine u Jugoistočnoj Aziji. S druge strane Nizozemci nisu imali nikakvih poteškoća s uspostavljanjem monopola. Njihov upad na ključne točke trgovine začina je bio daleko više trajan i djelotvorniji. Nizozemska istočnoindijska kompanija je bila jedna od najnaprednijih kapitalističkih tvorevina koje je Europa proizvela u sedamnaestom stoljeću te koja je dokazala sposobnost da djeluje kao prvo globalno trgovačko društvo.

Još jedna trgovinski isplativa grana postao je duhan. Jugoistočna Azija upoznala je duhan preko španjolaca koji su ga dopremili na Filipine iz Meksika 1575 godine. Proširio se veoma brzo tako da su ga već u prvom desetljeću sedamnaestog stoljeća u dugim lulama konzumirali vladari Jave i Aceha. Do kraja sedamnaestog stoljeća duhana postao popularan i među muškarcima i ženama na Filipinima, Malaku, Burmi i Siamu (današnjem Tajlandu) te u nekim dijelovima indonezijskog arhipelaga. Širenju konzumacije duhana je pripomoglo što je uspijevaao rasti u većini dijelova regije, a obično se uzgajao u malim količinama u vrtovima obiteljskih kuća. Budući da je duhan u Europi često bio oporezivan Europljani su pokušali isti recept u Jugoistočnoj Aziji ali su pokušaji neslavno propali. Pokušaj uspostavljanja monopola na duhan od strane Španjolaca na Filipinima 1624. godine kako bi financirali nova sjemeništa je također neslavno propao zbog otpora lokalnog stanovništva i nedostatka administrativnog ustroja na kakav Europljani nisu navikli.

Sve svoje poteškoće sa duhanom Europljani su vjerojatno duplo naplatili s trgovinom opijumom. Opium je imao veoma mali udio u tržištu opojnih droga u Jugoistočnoj Aziji sve do kasnog sedamnaestog stoljeća kada su nizozemci i englezi pronašli način da ga efektivno prodaju diljem regije. Trgovina opijumom će kasnije izazvati poznate Opijumske ratove koji će tijekom devetnaestog stoljeća izazvati otvaranje Kine prema vanjskom svijetu. Tijekom kraja sedamnaestog stoljeća trgovina tkaninom više nije bila isplativa kao nekad stoga su Europljani imali poteškoća s prodajom tradicionalno uspješnog proizvoda. Stoga su tkaninu zamjenili opijumom koji je sa svojom niskom cijenom transporta i stvaranje iznimne ovisnosti među konzumentima donosio izvanredni profit koji je u potpunosti uspio anulirati gubitke od tkanine.

Papar, koji je bio glavni proizvod izvoza u regiji je pred kraj sedamnaestog stoljeća zamijenjen šećerom. Dramatično povećanje proizvodnje i trgovine šećerom počelo je u posljednjim desetljećima stoljeća, dijelom za lokalnu potrošnju i djelom za popunjavanje rasta potražnje u Europi i Japanu. Nizozemci su s Jave, a Španjolci s Filipina izvozili oko 4000 tona šećera godišnje što je samo bio početak snažnog rasta ovog proizvoda u devetnaestom stoljeću.

Osim šećera, još jedan proizvod je donio ogroman profit Nizozemskoj Istočnoindijskoj kompaniji – kava – kava je postala nova moda u Europi u osamnaestom stoljeću što je kompanija uspjela dobro unovčiti. Prije osamnaestog stoljeća kava je rasla samo u Jemenu,

no Kompanija ga je uspjela kultivirati 1707. godine na Cirebonu i Prianganu, područjima na zapadnom dijelu otoka Jave. Unutar dva desetljeća od prve uspješne kultivacije kave Java je postala vodeći svjetski proizvođač ove biljke.

Profitabilna iskustva Nizozemske istočnoindijske kompanije s kavom i šećerom i Španjolaca sa šećerom i duhanom su postavila temelje ekonomskog imperijalizma koji će dominirati regijom kroz devetnaesto stoljeće.

5.3. Religijske promjene

Kada govorimo o religijskim utjecajima u Jugoistočnoj, najveći značaj imale su dvije trenutno najdominatnije religije u svijetu – kršćanstvo i islam.

Prema postojećim izvorima poprilično je teško odgovoriti na pitanje kada i kako je Islam dospio u ovu regiju, pri tome se misli pretežno na Indonezijski i Malajski aripelag. Postoje značajke da su se prva preobraćenja na Islam dogodila na sjevernom dijelu otoka Sumatre koji se nalazi najbliže Indiji iz koje je Islam vjerojatno i došao na ova područja. Konkretni dokazi o postojanju trajnih muslimanskih zajednica ne pojavljuju se sve do druge polovice trinaestog stoljeća. Muslimanski trgovci koji su doplovljavali do ovih područja su bili očiti prijenosnici osnovnih Islamskih načela. Arapi su znali za ovu regiju generacijama unazad, ali tek od trinaestog stoljeća su se uspjeli proširiti svoju religiju ovdje. Čak i tada je Islamski utjecaj bio ograničen samo na poneke obalne gradove koji su se nalazili na sjecištu trgovačkih ruta. U vrijeme kada je Nizozemska Istočno Indijska Kompanija osnovala svoje sjedište u Bataviji (Jakarta) 1619. godine, Islam je već bio religija u sponu u otočnom dijelu Jugoistočne Azije. Španjolci su i sami priznali da nisu uzeli Manilu 1571. i preobratali stanovništvo na kršćanstvo da bi se Islam proširio na cijelo filipinsko otočje.

Za razliku od otočnog dijela jugoistočne Azije, Islam nije ostvario gotovo nikakav napredak u kontinentalnom dijelu regije. Osim povećeg broja muslimanskih zajednica u velikim lučkim gradovima Islamski nauk nije nalazio na simpatije lokalnog stanovništva. Očigledan razlog je već utvrđena pozicija Budizma i njegova široka integracija u lokalnu kulturu. Pokušaji preobraćanja ljudi na Islam u kontinentalnoj Jugoistočnoj Aziji su se nerijetko susretali s aktivnim otporom ili pak sa potpunom ravnodušnošću.

Kada pričamo o dolasku kršćanstva, posljednje svjetske religije koja je stigla u Jugoistočnu Aziju, tu već stojimo na mnogo čvršćem tlu što se izvora tiče nego u slučaju Islama. Motivacija za širenje kršćanstva, vrijeme dolaska i način širenja doktrine su dobro poznati. Katolička Europa krajem petnaestoga i početkom šesnaestog stoljeća je bila ispunjena misionarskim žarom koji je bio potaknut napetostima nastalim u dugotrajnim ratovima s Osmanskim Carstvom, izazovima protestantizma inspiriran kao i uzbuđenjem zbog otkrivanja novih „poganski“ zemalja u Aziji i Amerikama. Tako su kraljevi Španjolske i Portugala dobili posebno Papino pokroviteljstvo kako bi širili kršćanstvo te su tako postali odgovorni za preobraćanje „pogana“, izgradnju crkava i samostana, za imenovanje nadbiskupa i manjih vjerskih dužnosnika, ali i za financiranje misionarskih pothvata. Pod španjolskim pokroviteljstvom, prvi kršćani su došli na Filipine u ožujku 1521. Godine kada je desetkovana Magellanova flota pristala na otok Cebu. Tamo je bio dočekan od strane poglavice Raje Humabona koji je, zajedno sa svojom ženom i osamsto svojih podanika, prihvatio preobraćenje na kršćanstvo. Odlučujući faktor u Humabonovoj odluci bilo je jamstvo da će mu moć kršćanstva i prijateljstvo sa Španjolcima pomoći da pobjedi svoje neprijatelje i zaštiti ga od zla. Novi savez s Europljanima nije simboliziran samo s ritualom svetog krštenja i uzimanja kršćanskih imena već i svečanom ceremonijom poganskih domorodaca u kojoj su Magellan i Humabon (krštenim imenom Karlo) pili iz kaleža krv jedan drugoga i time postali ne samo saveznici već i po domorodačkom vjerovanju braća.

Nakon toga Filipini su postali španjolska kolonija koja je trebala biti rasadnikom kršćanstva u cijeloj Jugoistočnoj Aziji. Španjolci su od početka kolonizacije Filipina zauzeli stav da ih je sam Bog poslao kako bi širili evanđelje među poganima Azije. Važan čimbenik uspjeha kršćanstva na Filipinima bila je činjenica da su mnogi aspekti kršćanskog bogoslužja mogli biti s lakoćom prenijeti u dotadašnju filipinsku kulturu. Pričest i sudjelovanje u „konzumaciji“ Kristovog tijela i krvi je bilo slično ritualnim gozbama koje su domoroci i sami organizirali. Kršćanski obred krštenja je bio iznimno popularan budućid a je voda oduvijek bila bitan dio domorodačkih animističkih obreda stoga je sveta voda kršćana bila široko prihvaćena kao lijek za tijelo i za dušu. Svećenici su maksimalno koristili tu spoznaju oblačeći se u svečanu odjeću i čineći ritual krštenja što svečanijim. Životopisno obučeni strani svećenici koji recitiraju molitve na latinskom pri tome škropeći domoroce obilnim količinama vode činili su za lokalno stanovništvo popriličan doživljaj. Posebno upečatljivi su bili sakramenti posljednje pomasti koji su nekad izazivali placebo efekat kod domorodaca, a čak i kad nisu vjera u izlječenje je donosila bolesnicima spokoj.

U ovom periodu kršćanstvo se probilo i na jednu državu u kontinentalnom dijelu Jugoistočne Azije – Vijetnam. Postoje brojni razlozi koji barem djelomično objašnjavaju početni kršćanski uspjeh u Vijetnamu. Jedan od ključnih razloga je taj što su svećenici i misionari prepoznali potrebu privlačenja plemstva i ostalih dobro stojećih građana. Najveći uspjeh je bio pokrštavanje princeze Nguyen u južnom dijelu zemlje, a nakon što je ona krštena u to je uvijerila i sve svoje podanike. Drugi važan korak su poduzeli Isusovci, oni su stavili velik fokus na učenje lokalnog jezika i preko njega pokrštavali široke mase lokalnih stanovnika. Do sredine šesnaestog stoljeća uspostavljen je i isusovačko sjemenište koja je imalo oko stotinu članova. Kršćanski misionari su također dobili i osnovni medicinski trening kako bi mogli putovati izneđu naselja i lječiti i propovijedati ljudima. Njihova rigorozna obuka, razumijevanje kršćanske doktrine i vjerska pobožnost pomogla je u promicanju kršćanskih obraćenja unatoč veoma ograničenom broju Europskih svećenika. Iako je kršćanstvo relativno dobro prihvaćeno u Vijetnamu, većina lokalnih vladara je sa sumnjom gledala na tu religiju, unatoč tome su pragmatično pozdravili komercijalnu razmjenu s Europljanima. Također su željeli naučiti europske tehničke vještine pravljenja oružja, stoga su Europljani različitih nacionalnosti bili stalni gosti na dvoru lokalnih vladara. Percepcija Europljana u očima lokalnih vladara kao donositelja velikog tehnološkog napretka, ali i opasne ideologije objašnjava rani kasniju nestabilnost kršćanstva u zemlji.

Do sedamnaestog stoljeća vjerska karta Jugoistočne Azije je polako zaprimala svoj današnji oblik. Budizam je već bio dobro uspostavljen u Burmi, Tajlandu, Laosu i Kambodži, dok su se islam i kršćanstvo dobro ukorijenili u otočnom svijetu. U Vijetnam je postojala mješavina budizma, taoizma i konfucijanizma koji je bio popularan u selima, te malih džepovima kršćanstva.

6. Uspostavljanje kolonijalnih režima u regiji

U ranim desetljećima devetnaestog stoljeća Jugoistočna Azija se nalazila na rubu finalnog stadija Europske „invazije“. Lokalno stanovništvo bilo daleko od koloniziranog i u nekim slučajevima je bilo čak i jače nego tijekom prvog susreta sa gostima sa Zapada. U kontinentalnom dijelu regije Burma, Tajland i Vijetnam su se počeli organizirati po uzoru na europsku centraliziranu administraciju. Iako su dijelom potpomognuti od Europljana većinu toga su postigli kroz lokalne inicijative i kroz domaći ekonomski rast. Lokalni vladari su polatko politički sazrijevali te su vodili svoje nacije prema državnom uređenju kako bi se priključili ubrzano mijenjajućem ostatku svijeta. Dok su se države s izlazom na more, a time i u vanjski svijet ubrzano razvijale, Kambodža i Laos nisu imale puno mjesta za napredak te su se našle u izolaciji od svojih moćnijih susjeda. U otočnom dijelu Jugoistočne Azije Nizozemci su bili dominantna sila koja je upravljala većinom Indonezijskih i Malajskih otoka dok su Filipini već duže vrijeme bili pod kolonijalnom vlasti Španjolaca.

Mogućnost Europe da utječe na jugoistočnu Aziju povećala se u periodu nakon 1800. godine na više načina. Industrijalizacijom Europa je pojačala svoju ekonomsku i političku moć te svoju sposobnost da iste projicira na druge zemlje sa slabijim stupnjem razvoja. Poboľšanjem prijenosa informacija i naprednim tehnikama komunikacije – izum parobroda, izgradnja željeznica, izgradnja Sueskog kanala, razvoj telegrafa - spojio je svijet i regiju kao nikad prije. Europske države su također postale manje raštrkane i sposobnije kontrolirati svoje stanovništvo i resurse. Također su mnoge države svoja rivalstva iz Europe pokušali prenijeti i u inozemstvo te su i tako utjecali na živote žitelja jugoistočne Azije.

Na sceni su se pojavili i drugi akteri – utjecaj Islama se širio iz Arabije, dok su Sjedinjene Američke države, nova ekonomska sila koja se industrijalizirala neviđenom brzinom, bile u bližem doticaju s regijom te su i pred kraj osamnaestog stoljeća čak i ostvarile dio imperijalnih aspiracija.

Politička karta jugoistočne Azije preuređena je tako da je regija bila gotovo posve fragmentirana između europskih sila. Proces crtanja granica je bio dugotrajan i nije bio dovršen – čak ni na kartama, a kamoli na tlu – sve do ranog dvadesetog stoljeća. Međutim većina glavnih linija razgraničenja bile su vidljive do 1870. godine, dok su samo marginalni

dijelovi ostali za preraspodjelu. Međunarodni odnosi u jugoistočnoj Aziji postali su sve više „europski“. Granice su izvučene tako da se izbjegnu sporovi između Europljana, a kao rezultat toga nisu imale nikakav smisao u odnosu na ekonomske, društvene, kulturne, etničke pa čak i geografske čimbenike.

Većinu devetnaestog stoljeća Britanija je bila dominantna država kako u Europi tako i u svijetu. Francuzi su im predstavljali izazov u osamnaestom stoljeću, ali su poraženi na moru 1805. godine i na kopnu 1815. godine. Politički sigurni u Europi, Britanija je preuzela vodstvo u industrijskoj revoluciji. Njena uloga perjanice industrijske revolucije donijela joj je ogromnu moć. Njezini interesi u inozemstvu nisu bili teritorijalni ni politički već komercijalni i ekonomski. U jugoistočnoj Aziji Britanija je tražila sigurnost i stabilnost koje bi doprinijele ekonomskom razvoju, nije nužno nastojala direktno vladati, ali su zato njen utjecaj osjećali svi, od europskih do lokalnih sila. Izravno ili neizravno, interesi Britanije su često odlučivali u određivanju novih granica u jugoistočnoj Aziji.

Ovu dominantnost možemo vidjeti na primjeru Nizozemske i Španjolske koje su izgubile svoju prethodnu moć sa dolaskom industrijalizacije i sada su bili među manje utjecajnim državama u Europi. Unatoč tome i dalje su posjedovali velika gospodarstva u ovom području svijeta, ali ta gospodarstva su vođena tako da se nisu smijela kostiti sa britanskim interesima. Britanci su tijekom devetnaestog stoljeća postavljali agendu za manje europske države, ali i autohtone. Do kraja kolonijalnog razdoblja samo će Siam (današnji Tajland) zadržati svoju neovisnost, ali i ona će biti pod velikim britanskim utjecajem.

U posljednjim desetljećima osamnaestog stoljeća, Nizozemci su i dalje držali velika područja u Aziji pod svojom kontrolom sa Jakartom kao centralnim sjedištem. Ali njihov utjecaj na Malezijsko –Indonezijskom području nije bio dovoljan za potpunu teritorijalnu dominaciju. Nizozemski neuspjeh da se natječe u azijskoj trgovini tekstilom i opijumom i pad u svojoj trgovini začinima, doveo je Nizozemsku Istočnoindijsku kompaniju da se usredotoči na otok Javu. Nizozemska moć se u ovom periodu više oslanjala na ekonomske i trgovinske ugovore s lokalnim stanovništvom nego na pitanja suverenosti i državnosti.

U Napoleonovim ratovima koji su uslijedili, Nizozemska je pala pod francuskim utjecajem, što je dovelo do toga da su Britanci preuzeli niz njihovih posjeda u Indiji, Šri Lanci i indonezijskom arhipelagu, te su konačno 1811. godine ostali i bez Jave. Porazom Francuske

i uspostavom nove Kraljevine Nizozemske, većina oduzetih teritorija je vraćena s iznimkom onih na Šri Lanci.

Nakon ovog turbulentog razdoblja i gubitka svoje moći Nizozemci su počeli provoditi politiku otvorenih vrata prema europskim državama koje su dolazile u regiju. Za očuvanje svojih posjeda Nizozemci su većini europskih zemalja koji su im predstavljali prijetnju poput Britanije komercijalno izlazili u susret kako bi izbjegli sukobe.

Primjere ove politike možemo vidjeti na Indonezijskom otoku Borneo, gdje su se Nizozemci neuspješno pokušali naseliti krajem osamnaestog stoljeća. Prilikom pokušaja naseljavanja suočili su se sa mnoštvom odmetnutih lovaca na glave, sa autohtonim plemenima koja su prakticirala kanibalizam (Smith, 2012.) te golemom populacijom gusara. (Keppel, 1846.) Sultanat Bruneja 1842. godine je poklonio veliki dio otoka Britancima kao nagradu za pomoć u gušenju lokalne pobune te tako doveo Engleze na ovaj otok. Britanci su uspostavili prvu željezničku vezu na otoku te doveli mnoštvo kineskih radnika da rade na europskim plantažama i rudnicima. Do 1888. godine većina sjevernog dijela Bornea je postala Britanski protektorat (Prescott, Triggs 2008.), unatoč tome što su Nizozemci polagali pravo na cijeli otok. Tako su se Nizozemci morali utješiti sa južnim dijelom otoka.

6.1. Kolonizacija Filipina

Španjolska, kao i Nizozemska, do kasnog osamnaestog stoljeća postaje manja europska sila. Španjolski dominij na Filipinima je bio većinom ostavljen na miru od strane Britanaca jer su im Španjolci odobravali komercijalne ustupke. Do tih komercijalnih ustupaka je došlo tijekom Sedmogodišnjeg rata kada su Britanci zauzeli Manilu. Iako im Španjolci nisu bili prijetnja sami po sebi, Britanci su ipak izvršili napad na Filipine kako oni nebi postali francuski plijen. Nakon rata Manila i Filipini su vraćeni Španjolcima kako bi se uspostavili dobri odnosi sa Španjolcima u Europi. Nakon tih događaja Španjolci su, poput Nizozemaca, otvorili Filipine za britanske trgovce i konsolidirali svoju teritorijalnu kontrolu.

Ovo otvaranje trgovine je dovelo do povećanog izvoza robe koje je zauzvrat proizvelo bogatu klasu mestizo stanovništva. Filipinska srednja klasa koja je većinom govorila španjolskim jezikom i koja je bila obrazovana u europskom liberalnom duhu pred kraj devetnaestog stoljeća je počela zahtijevati sve veće reforme od Španjolskih kolonijalnih vlasti.

Ovi zahtjevi će dovesti do filipinske revolucije protiv španjolske kolonijalne vladavine koja će se privremeno zaustaviti primirjem iz 1897. godine pri čemu mnogi revolucionarni vođe prihvaćaju egzil van Filipina.

U međuvremenu nakon incidenta na Kubi, Španjolska je ušla u rat sa Sjedinjenim Američkim Državama. Taj rat se prenio i na Filipine. Prva borba između američkih i španjolskih snaga u regiji dogodila se u Manilskom zaljevu gdje je 1. svibnja zapovjednik George Dewey, koji je zapovijedao američkom mornaricom u Aziji, za nekoliko sati pobijedio španjolsku eskadriu španjolskih brodova pod zapovjedništvom admirala Patricija Montoje. Američki zapovjednik je uspio ostvariti ovu pobjedu sa samo devet ranjenika. Nakon toga prevezao je Emilija Aguinalda, filipinskog revoluciarnog vođu koji je 1896. vodio pobunu protiv španjolske vlasti na Filipinima, iz progonstva u Hong Kongu kako bi okupio više što više filipinaca protiv španjolske kolonijalne vlade te tako pomogao amerikancima. Do 9. lipnja Aguinaldove snage su kontrolirale većinu pokrajina na Filipinima te su započele opsadu Manille. Aguinaldo je 12. lipnja 1898. proglasio nezavisnost Filipina. (Sulpicio, 2005.) Međutim američke snage su zauzele Manilu prije filipinskih te im nisu dopustile ulazak u grad što je označilo filipinsko-američke suradnje, budući da su im Filipinci duboko zamjerali taj potez što će kasnije dovesti i do filipinsko-američkog rata.

10. prosinca 1898. španjolska vlada je u Parizu predala Filipine Sjedinjenim Državama. Nakon toga 2. lipnja 1899., prva Filipinska Republika je službeno objavila rat protiv Sjedinjenih Država. Taj rat će službeno završiti 2. srpnja 1902. godine pobjedom Sjedinjenih Država. Nakon te pobjede američke snage su okupirale otočje što se drastično odrazilo na kulturu lokalnog stanovništva. Katolička crkva više nije bila državna religija te ju se isključilo iz svih struktura vlasti, umjesto španjolskog uveden je engleski jezik koji će postati primarni jezik vlasti, obrazovanja, poslovanja, industrije i u budućim desetljećima jezik srednje i više klase.

1916. godine Vlada Sjedinjenih Država donosi Zakono o filipinskoj autonomiji koji sadrži prvu službenu izjavu o mogućnosti dodjele nezavisnosti Filipinima. 1934. godine Filipini dobijaju ograničen oblik nezavisnosti koji je trebao rezultirati potpunom nezavisnošću 1944. godine, ali taj proces je odgođen zbog izbijanja Drugog svjetskog rata. Nakon Drugog svjetskog rata Vlada Sjedinjenih Američkih Država i službeno predaje vlast na Filipinima 1946. godine i tako završava dugotrajnu težnju Filipinaca za svojom vlastitom državom.

6.2. Kolonizacija Malezije

Malezijski status u periodu poslije 1800. godine je bio relativno siguran budući da su se Britanski interesi ostvarivali kroz kontrolu Malezijskog tjesnaca kroz osvajanje Melake 1824. godine i osnivanjem Singapura 1819. godine. Potreba za kolonizacijom unutrašnjosti Malezije nije postojala sve do pojavljivanja velike svjetske potražnje za kositrom 40-ih godina devetnaestog stoljeća i porasta potražnje za gumom pred kraj stoljeća. Britancima se nije žurilo s kolonizacijom jer su znali da će njihova prisutnost u tjesnacu efektivno tjerati sve ostale europske kolonijalne sile.

Teritoriji Britanaca su postavljeni kao slobodne luke koje su razbijale monopol u regiji koje su u to doba pokušavale uspostaviti ostale kolonijalne sile. Kontrola nad tjesnacem, dopuštala je Britaniji da nadzire svu trgovinu koja je prolazila kroz jugoistočnu Aziju. Britanski utjecaj na Malezijske lokalne vladare je bio povećan malezijskim strahom od Sijamskog ekspanzionizma stoga su tijekom 19. stoljeća malezijski vladari ispunjavali sve zahtjeve Britancima u zamjenu za zaštitu.

Godine 1824. britanska hegemonija u Malaji (prije imena Malezija) formalizirana je Anglo-Nizozemskim ugovorom koji je podijelio malajski arhipelag između Britanije i Nizozemske. Nizozemci su predali prava na grad Melaku i odustali od bilo kakvih interesa na teritoriju Malezije dok su zauzvrat Britanci priznali njihovu vladavinu nad Indonezijskim otočjem.

Britanci su provodili politiku ne miješanja u malezijska pitanja sve dok rastuća komercijalna vrijednost rudarstva na otoku nije dovela do lokalnih sukoba. Ti sukobi su doveli do destabilizacije područja što je negativno utjecalo na trgovinu. Budući da su britanski komercijalni interesi time bili ugroženi, Britanija nije imala izbora nego intervenirati kako bi uspostavila političku stabilnost. Britanci su sklopili ugovore s nekim malajskim lokalnim vladarima, postavljajući posebne ljude koji su ih „savjetovali“ te su oni uskoro postali učinkoviti vladari država. Ti savjetnici su odlučivali o svemu osim o religiji i lokalnim običajima. Do 1910. godine uspostavljen je uzorak britanske vladavine u malajskim zemljama. Malajska područja su bila kolonizirana, pod upravom guvernera koji su postavljeni od strane Kolonijalnog ureda u Londonu.

6.3. Kolonizacija Mjanmara

Zahvaljujući svom povoljnom položaju koji se nalazi točno na sredini trgovinskih puteva između Kine i Indije Mjanmar je imao bogat status, iako je poljoprivreda i dalje činila temelj gospodarstva. Indijski trgovci putovali su duž obala i rijeka donoseći indijske kulturne utjecaje u zemlju, a ti utjecaji postoje još i danas.

U devetnaestom stoljeću, mjanmarski lokalni vladari, čija zemlja prije nije bila zanimljiva europskim silama, pokušavaju ojačati svoj utjecaj u zapadnim pokrajinama. Međutim, Britanska Istočno Indijska Kompanija je bacila oko na zapad zemlje te je vršila pritisak kako bi obranila svoje interese na tom području. To će dovesti do tri Anglo-Burmanska rata koji će nakon šezdeset godina diplomacije, preokupacije, ugovora i kompromisa dovesti do kolonizacije Mjanmara od strane Britanaca. 1886. godine Britanija proglašava dominaciju nad cijelim Mjanmarom. (Baten, 2016.) Nakon uspostavljanja kontrole Britanci pripajaju Mjanmar Indiji. Britanska vladavina donijela je društvene, gospodarske, kulturne i administrativne promjene. Tijekom kolonijalnog razdoblja mnogi etnički Indijci su naseljeni kao vojnici, državni službenici, građevinski radnici i trgovci te su zajedno sa Anglo-Burmacima dominirali komercijalnim i građanskim životom u državi. Rangoon je postao glavni grad i važna luka između Kalkute i Singapura. Tradicionalno mjanmarsko društvo je drastično promijenjeno nakon ukidanja monarhije i razdvajanja vjere i države. To je bilo posebno štetno za budističke redovnike jer su oni bili ovisni o sponzorstvu monarhije.

Društveni odnosi između Europljana i lokalnog stanovništva izrodilo je autohtonu euroazijsku zajednicu poznatu kao anglo-burmanci koji će dominirati kolonijalnim društvom, lebdeći iznad lokalnih stanovnika, ali ispod britanskih stanovnika.

Kao i ostalim kolonijama i ovdje imamo primjer nove generacije mjanmarskih vođa koji su početkom dvadesetog stoljeća svoje obrazovanje stekli kako u Londonu, tako i na europskim sveučilištima kod kuće. Nakon završetka školovanja oni su shvatili da se mjanmarska situacija može popraviti progresivnim reformama što se i dogodilo početkom dvadesetih godina dvadesetog stoljeća. Progresivna ustavna reforma dovela je do ograničavanja zakonodavne vlasti i veće autonomije za Mjanmar unutar Indije. Iako su reforme pomogle Mjanmarsko stanovništvo je i dalje bilo ogorčeno te su to iskazali nizom nasilnih nemira koji su paralizirali Rangoon sve do 1930-ih. (Collis, 1945.) Neki od uzroka

nezadovoljstva su bili nepoštivanje mjanmarske kulture i tradicija kao što je odbijanje britanaca da uklone cipele pri ulasku u pagode. Nezadovoljni ukidanjem državnih potpora i britanskim nepoštivanjem budistički redovnici su postali perjanica pokreta neovisnosti.

Godine 1937. Britanska vlast je podlegla pritisku te je izdvojila Mjanmar iz sastava je Britanske Indije i dodijelila koloniji novi ustav koji je jamčio Mjanmaru pravo na sazivanje parlamenta što je značilo da se mnogo moći prenijelo u Mjanmarske ruke, no čak se i taj potez pokazao dvojbenim budući da su mnogi stanovnici mislili da je to samo način da se Mjanmar izuzme iz daljnjih Indijskih reformi.

6.4. Kolonizacija Vijetnama

Nakon što su ih Britanci u potpunosti istisnuli iz Indije Francuzi su pokazali zanimanje za Vijetnam. Podjele i građanski rat među lokalnim vladarima tijekom osamnaestog stoljeća pružili su im idealnu priliku.

Nguyen Anh je 1802. godine uspostavio dinastiju Nguyen, tolerirajući kršćanstvo u zemlji. No njegovi nasljednici su bili mnogo konzervativniji sljedbenici konfucijanizma te su se odupirali bilo kakvim zapadnjačkim učenjima. Tako su idući carevi Sljedeći carevi Nguyẽn, Minh Meng, Thieu Tri i Tu Duc brutalno su potisnuli katoličanstvo i slijedili politiku „zatvorenih vrata“, tretirajući zapadnjake kao prijetnju. Ova represija je dovela do katoličke revolucije u zemlji koju je predvodio francuski misionar fra. Joseph Marchand koji je poticao lokalne katolike u nadi da će uspjeti na tron dovesti katoličkog cara. Ishod ove pobune je bio taj da su katolici, bili oni strani ili domaći bili još agresivnije progonjeni. Ovakva odmazda protiv katolika je dala Francuzima izliku da interveniraju.

Odlučujući korak ka uspostavi francuskog kolonijalnog carstva u Indokini nije poduzet sve do 1858. godine. 1857. godine Vijetnamski car Tu Duc pogubio je dva španjolska katolička misionara. Ovo nije bilo ni prvi niti posljednji takav incident, ali je u prethodnim prigodama francuska vlada ignorirala takve provokacije. Ali ovaj put, Tu Duc je to učinio u neprikladno vrijeme jer je u to vrijeme trajala Drugi opijumski rat. Francuska je upravo poslala vojnu ekspediciju u Kinu te su nakon Kine te snage preusmjerili u Vijetnam. U studenom 1857. godine, francuski kralj Napoleon III odobrio je slanje francuske kaznene ekspedicije u Vijetnam. U rujnu 1858. godine francuska ekspedicija je pristala u Da Nang i osvojila grad.

Ono što je započelo kao kaznena ekspedicija pretvorit će se u dug i skup rat. Stoga je bilo nezamislivo da Francuska izađe iz ove borbe praznih ruku.

Francuzi su stavili tri južne vijetnamske pokrajine pod nadzor svoje mornarice. Tako je rođena nova francuska kolonija sa glavnim gradom u Saigonu, današnjim Ho Chi Minhom. U roku od tri godine, francuska kolonija se udvostručila. Godine 1867. admiral Pierre de la Grandière osvojio je još tri provincije te je tako gotovo cijeli Vijetnam pao pod Francusku kontrolu.

Na okupiranim područjima izbili su mnog pokreti otpora vođeni ili lojalistima prošlih vladara ili pak seljačkim vođama koji su čak uspjeli i potopiti francuski brod L'Esperance koristeći gerilsku taktiku. Međutim, nedostatak suvremenog oružja i opreme onemogućio je pokretima otpora ozbiljnije zaprijete francuzima u otvorenoj borbi.

Međutim, do 1900. godine stasala je nova generacija vijetnamaca koja nikad nije živjela u pretkolonijalnom Vijetnamu. Ovi mladi aktivisti su jednako kao i svoji djedovi i bake željeli vratiti nezavisnost svojoj državi, ali su shvatili da će to uspijeti samo kroz suvremenu tehnologiju i moderno državno upravljanje. Budući da su bili izloženi zapadnoj filozofiji, oni su imali za cilj uspostaviti republiku, odstupajući od prekolonijalne monarhije. Neki od njih su osnovali Vijetnamska društva za neovisnost u Japanu, koji su mnogi gledali kao prijemr idalnog modernog društva (Azijska nacija koja je modernizirala, ali i zadržala vlastitu kulturu i institucije). Međutim Francuzi su potisnuli i ovaj pokret nakon što su vidjeli utjecaj revolucionarnih pokreta u Rusiji i Kini što će Vijetnamce okrenuti prema radikalnijim akcijama koje će konačno dovesti do Vijetnamskog rata.

6.5. Kolonizacija Kambodže i Laosa

Laos i Kambodža nikada nisu imale nikakvu važnost za Francusku osim što su služile kao tampon zona između Siama i ekonmski važnog Vijetnama

Tijekom svoje vladavine nad ovim područjima Francuzi su uveli sustav koji je prisiljavao svakog muškarca da radi 10 dana godišnje u sustavu kolonijalne vlade.

Laos je proizvodio kositar, gumu i kavu, ali nikada nije predstavljao više od jedan posto izvoza francuskih kolonija u Aziji.

Kambodža je pak služila kao protektorat Francuske od 1867. do 1953. godine, a s njom se upravljalo kao dijelom francuske Indokine čijim se teritorijem često trgovalo sa Siamom.

6.6. Nezavisno Kraljestvo Siam

Siam, današnji Tajland, bio je jedinstven primjer nacije koja je zadržala svoju neovisnost tijekom kolonijalnog razdoblja. Ta neovisnost je bila rezultat fleksibilne interakcije s Britancima. U svakom dogovoru Siamski kraljevi su bili spremni na kompromis. Međutim i Siam je platio cijenu svoje neovisnosti, a ona je bila izražena teritorijalnim gubitcima u Kambodži, Laosu i Maleziji. Unatoč tome Siam je također ulagao u svoje obrambene kapacitete, ali je to radio uz blagoslov Britanaca kako ih nebi antagonizirali. Također su dodijeli neograničena prava Britancima da prakticiraju kršćanske običaje te su dopustili isključivu nadležnost britanskih vlasti nad britanskim subjektima u zemlji.

U travnju 1897. Britanci su sklopili tajni sporazum sa Siamom, u kojem su potonji obećali da neće polagati prava na bilo kakve teritorije na poluotoku bez britanske suglasnosti, a zauzvrat su dobili britansku potporu u slučaju invazije od bilo koje druge europske sile. Uz to Siam je također pristao pružiti ekskluzivne komercijalne ustupke Britancima. Zapadni utjecaj ipak je doveo do mnogih reformi u 19. stoljeću. Nove reforme su učvrstile centralnu vlast koje su učinkovito okončale lokalne dinastije. Također su ukinule klasni sustav i ropstvo.

Godine 1917. Siam se pridružio Britancima i Francuzima tijekom Prvog svjetskog rata te je iz rata izašao kao jedan od pobjednika.

7. Političke, ekonomske, socijalne i religijske promjene tijekom kolonizacijskog perioda

7.1. Političke promjene

U devetnaestom i početkom dvadesetog stoljeća duboke političke promjene su zahvatile sve zemlje jugoistočne Azije. Glavna značajka tih promjena bila je uspostavljanje temelja državne administracije u europskom stilu. Kolonijalanci vladari su stvorili centralno kontroliranu i funkcionalno organiziranu birokraciju koje su bile obilježene s malo ili nimalo autohtonih političkih i kulturnih značajki. Političke promjene su započele polako da bi zatim zasljepujućom brzinom kroz europski industrijalizam i nacionalizam poharale regiju. Na početku devetnaestog stoljeća mnoge regije u jugoistočnoj Aziji su osjećale utjecaj europskih, ali su ostajale van potpune teritorijalne kontrole. Samo za neke dijelove Malaje i Indonezije te Filipine se moglo reći da su pod potpunom europskom kontrolom. Do prve polovice devetnaestog stoljeća kolonijalna križaljka se tek zakuhtavala, da bi u iduća tri desetljeća neviđenom brzinom većina regija bila podijeljena na Europske sfere utjecaja, a mnoge današnje granice utvrđene. Stvarna kontrola je bila ograničena na gradska središta dok se kontrola periferije ostvarivala kroz razne sporazume s lokalnim vođama ili kroz labavo postavljene posrednike.

U ranim periodima kolonijalizacije Europska kontrola je bila više manje usmjerena na ekonomske privilegije nego na potpunu teritorijalnu dominaciju. Međutim do dvadesetih godina prošlog stoljeća cijela jugoistočna Azija je prošla kroz radikalne promjene. Jasne linearne granice su uspostavljene kako bi dijelile regije u političke i administrativne jedinice. Mreže cesta, željeznica, telegrafskih veza i poštanskih sustava povezali su ekonomske centre različitih europskih kolonija.

Priroda novog političkog poretka radikalno je odstupala od onoga što mu je prethodilo. U većini područja, po prvi put, ruka države je bila sposobna doprijeti do svakodnevnog života običnih seljaka na trajnoj i intenzivnoj osnovi. Službeni vladini dužnosnici su počeli s prikupljanjem poreza, provođenjem zakona, upravljanja zemljištima, osnivanjem sudstva i uniformiranog represivnog aparata. Idejama koje su lokalnom stanovništvu bile potpuno strane. Osim tih funkcija, nove vlasti su se uključile u sve veći broj državnih aktivnosti poput

organiziranog obrazovanja, javnog zdravstva, sanitacije te ekonomske i društvene politike. To promjene su uvele koncept moderne države u jugoistočnu Aziju.

Uklanjanje tradicionalnih poredaka koji su postojali prije europskog dolaska često je bio nasilan proces. Staromodni politički oblici bili su uklonjeni u roku od nekoliko kratkih godina koristeći nemilosrdnu silu. Oni koji su se pokušali oduprijeti imperijalističkom napretku ubrzo su uvijeli besmisao svojih pokušaja. Mnogi loše opremljeni lokalni stanovnici su položili svoje živote pod paljbom modernih strojica, moderne artiljerije i disciplinirane vojne sile industrijski naprednih država.

Unatoč lokalnom otporu, kolonijalne sile nisu mogle vladati apsolutistički u osvojenim područjima. Bilo je nužno osloniti se na suradnju jedne ili više skupina lokalnog stanovništva kako bi se ostvarila učinkovita kontrola teritorija. Ova potreba je dovela do stvaranja kolaboracionističke klase ljudi. U nekim slučajevima, to su bile tradicionalne vladajuće klase koje su prihvatile stvarnost zapadne dominacije. U drugim slučajevima, marginalne ili manjinske populacije su popunile ove funkcije. U ranom devetnaestom stoljeću, kolonijalne vlade su ovisile s lokalnim elitama kako bi uspostavljali red. Tako bi tradicionalne elite često dobile neka službena priznanja i dužnosti te bi svakodnevno upravljanje bilo provođeno kroz njih. U godinama nakon 1880., većina tih dogovora je prekinuta jer su kolonijalne sile uvidjele da stavljaju previše moći u ruke ne europljana. Ipak, i dalje je bilo potrebno održavati neku vrstu suradnje s lokalcima kako bi kolonije bile efikasno vođene. Stoga su lokalni stanovnici degradirani u niže rangirane državne službenike te lišeni zapovjednih i izvršnih odgovornosti. Iako zbog troškova to nije bilo svuda moguće jer su europski službenici bili puno skuplji od lokalnih. Europska vlast je bila većinom fokusirana u gradovima dok su na periferiji lokalni stanovnici zadržali neku vrstu utjecaja.

U početku su Europljani tolerirali neke inačice lokalnih zakona i običaja u administracije, osim na Filipinima gdje su španjolci pod izlikom borbe protiv pogana i muslimana uveli europski stil administracije. Za razliku od Filipina u britanskim i nizozemski kolonijama gdje je ekonomska računica imala više utjecaja dolazilo se do određenih kompromisa. Do kraja devetnaestoga stoljeća i ta praksa je prestala jer su sve europske države počele doživljavati i pravdati svoju ulogu u jugoistočnoj Aziji donošenjem „civilizacije“ među divljake. To su opisivali kao teret bijelog čovjeka koji je poslan kako bi osigurao dostojan život lokalnim stanovnicima. Iako je teško povjerovati u takva opravdanja treba ipak

napomenuti da su kolonijalne vlasti ukinule gotovo sve barbarske prakse poput ropstva i kanibalizma, piratstvo je gotovo iskorijenjeno, a proizvoljna volja lokalnih poglavica i tajnih društava su ukinuti. Svaka kolonijalna sila je također stvorila vlastite sigurnosne snage, tajne policijske organizacije i špijunske mreže kako bi suzbijale političke pokrete i sindikate.

Uz te političke promjene kolonijalni režimi su također i nastojali nametnuti jezičnu uniformiranost u područjima gdje su vladali. Europski jezici su postali službeni jezici novih administracija. U područjima gdje se europski jezici nisu mogli efikasno uspostaviti oni su postali jezik visoko obrazovanih elita. Kao rezultat toga svi Azijati koji su željeli ostvariti bilo kakvu karijeru u lokalnim administracijama morali su naučiti europski jezik.

7.2. Ekonomske promjene

Ekonomske i socijalne promjene u jugoistočnoj Aziji u razdoblju od 1800. godine pa sve do izbijanja Drugog svjetskog rata proizašle su većinom iz povezanosti sa sve većom i užurbanijom međunarodnom trgovinom potaknute razvojem zapadnog kapitalizma i industrijske revolucije. Osobito nakon pedesetih godina devetnaestog stoljeća kada će ti utjecaji promijeniti jugoistočnu Aziju zapanjujućom brzinom i temeljitošću.

Prije ovih utjecaja fokus gospodarskih aktivnosti je bilo selo. Velika većina stanovništva nije živjela u gradovima već u nizinskim ruralnim zajednicama, ribarskim selima ili pak u znato manjem broju u nomadskim društvima. Seoska ekonomija je većinom bila fokusirana na proizvodnju riže. Većinu te riže su konzumirali uzgajivači u kombinaciji s povrćem, ribom, a povremeno i mesom. Međutim ta seoska gospodarstva nisu bila samodostatna jer je također bilo potrebno kupovati proizvode izvan sela – primjerice sol, porculanski i bakreni pribor, željezo za oružje i plugove, glazbala, pa čak i opijum koji je „udario duboko u navike i proširio svoj maligni utjecaj na moral ljudi“. (Raffles, 1978.) Za dobivanje tih stvari, seljaci su se obično oslanjali na trgovce koji bi ukrcavali robu u gradovima te ih onda mijenjali za rižu i ostala poljoprivredna dobra. Roba se većinom kretala rijekama jer su ceste bile primitivne, opasne i nepouzidane. Većina transakcija je bila u obliku materijalnih razmjena, ali uporaba novca, obično komada bakra, je također bila korištena. Ovakvi obrasci trgovine su se počeli rapidno mijenjati nakon 1820. godine kada je međunarodna potražnja, izravno i neizravno hranjena ranim fazama industrijske revolucije u Europi i krajem Napoleonskih ratova, donijela drastične promjene u regiju.

Na Javi, Nizozemci su u pokušaju da zaustave svoj pad u financijsku i političku nebitnost pojačavali napore kako bi iscijedili i zadnji profit iz svojih teritorijalnih posjeda. Prema uzoru na trgovačke metode iz prakse sada već ugašene Istočnoindijske kompanije uspostavili su državni monopol na proizvodnju i prodaju sve robe. Ovom praksom indonezijski seljaci su bili prisiljeni uzgajati specifične usjeve (kava, šećer, ...) koji su bili namjenjeni isključivo za izvoz u Europu. U početnim godinama ovog sistema oko sedamdeset posto svih seljaka je radilo pod direktnom kontrolom Nizozemaca. Ovakav sistem uzgoja poljoprivrednih dobara je ostvarivao izvanredan učinak što je dovelo do toga je osiguravao čak trećinu Nizozemskog državnog prihoda u 1850-ima. Međutim njegova monopolska karakteristika je sve više bila u sukobu s nadolazećom kapitalističkom liberalizacijom tržišta te se u drugoj polovici devetnaestog stoljeća od takvog sistema moralo odustati.

Na Filipinima nekad unosno trgovanje duhanom se održalo sve do 1882. godine kada se potpuno ugasilo. Španjolci više nisu bili dovoljno snažni kako bi sačuvali svoj monopol na filipinske proizvode te su od kraja osamnaestog stoljeća bili prisiljeni dopustiti britanskim trgovcima ulazak na filipinsko tržište. Dolazak britanskih, a kasnije i američkih trgovaca otvorio je filipinsko tržište svijetu. Španjolci su tada shvatili da im je najbolja politika bila da se „maknu s puta“ (Owen, 1982.) stranim trgovcima.

Pritisci ubrzane međunarodne trgovine su se osjetili i u nezavisnom Siamu gdje je kralj Rama III na zahtjev Britanske Istočnoindijske kompanije 1826. godine donekle liberalizirao tržište kako bi strani trgovci mogli lakše operirati.

Na Malajskom poluotoku rudarenje kositra je bila najisplativija ekonomska operacija koju su povremeno provodili lokalni vladari, a sve češće tijekom ranog devetnaestog stoljeća i kineski poduzetnici. I jedni i drugi su koristili primitivne radno intenzivne tehnike financirane od strane bogatih kineskih trgovaca. Otkriće novih nalazišta kositra poklopilo se sa povećanjem svjetske potražnje za tim materijalom te primitivne tehnike više nisu bile dostatne da zadovolje potražnju. Stoga je do kraja 1860ih naseljeno oko 25 tisuća kineskih radnika kako bi radili u rudnicima sada opremljenim novom rudarskom tehnologijom.

U Vijetnamu, Kambodži i Laosu utjecaj razvoja međunarodne trgovine se puno slabije osjetio. Vijetnamski vladari, iako zainteresirani za zapadnjačku tehnologiju, najviše za

parobrod, zadovoljili su sebe sa relativnom malom i kontroliranom trgovinom s Kinom koja je većinom uključivala luksuzne predmete poput knjiga. Laos i Kambodža također nisu uspjeli pretjerano sudjelovati u međunarodnoj trgovini zbog svog nepovoljnog položaja, ali i ne pretjerano raspoloženih snažnijih susjeda, Siama na zapadu i Vijetnama na istoku.

Mijenjajući duh međunarodne trgovine u ovom periodu najbolje opisuje uspostavljanje Britanskih trgovačkih centara u Penangu, Melaki i posebice u Singapuru koji će postati jedna od ključnih trgovačkih ruta kako u tadašnjem razdoblju tako i u današnjem svijetu. Britanski primjer su slijedili i Nizozemci koji su također osnivali trgovačke centre u svojim sferama utjecaja. Bio je to početak slobodnog trgovinskog imperijalizma koji je utemeljen na uvjerenju da će slobodna trgovina donijeti ogroman uspjeh kako državama tako i stanovništvu.

U retrospektivi, ovo razdoblje ubrzanja međunarodnih komercijalnih kontakta se može promatrati kao prijelazna faza iz starije, ograničene trgovine, monopola i državno sponzoriranih povlastica na novi i visoko složeni kapitalizam. Kako je komercijalna aktivnost uhvatila zalet, potaknuta rastućom silinom globalne trgovine, autohtoni i strani vođe i trgovci reagirali su na različite načine – od ravnodušnosti, aktivnog suprotstavljanja, oprezne prilagodbe do oduševljene suradnje. Oko početka druge polovice devetnaestog stoljeća pod snažanim primjerom Britanije, Zapad se prigrlio kapitalizam koji je sve više moći stavljao u industrijsku proizvodnju umjesto trgovine.

7.3. Socijalne promjene

Postupno uključivanje jugoistočne Azije u globalni sustav trgovine, zajedno s novim oblicima državne kontrole i ekonomskog razvoja preoblikovalo je obrasce društvenog života u regiji. Jedna od najočitijih promjena koje su se poklapale sa dolaskom zapadnih kolonijalnih sila je porast populacije. Klasičan slučaj brzog i trajnog rasta stanovništva bila je Java koja je brojila između tri i pet milijuna stanovnika na kraju osamnaestog stoljeća da bi do 1930. godine broj stanovnika porastao na 40,9 milijuna, što je porast od 1,9 posto godišnje. Ali statistike iz drugih dijelova jugoistočne Azije pokazuju sličan spektakularan rast: Malezija koja je imala 250 tisuća stanovnika u 1800. godini imala je 3,8 milijuna stanovnika 1930. godine. Filipinsko stanovništvo je naraslo s 2,5 milijuna stanovnika 1830. godine na 16,5 milijuna do 1940. godine. Mjanmarova populacija se više nego udvostručila 1891 i 1941. Dok

su sastavni dijelovi francuske Indokine poput Vijetnama, Kambodže i Laos rasli po stopama od oko 2 posto godišnje od kraja devetnaestog stoljeća.

Značajan dio toga rasta stanovništva je dolazio iz imigracije. Primjerice dvadesetih godina devetnaestog stoljeća Borneo je naseljavalo između 30 i 50 tisuća kineskih radnika. Čak tri milijuna Indijaca je dovedeno u Maleziju u prvim desetljećima dvadesetog stoljeća kako bi radilo na plantažama kučkukovca. Najekstremniji primjer imigracije možemo vidjeti u Mjanmaru gdje se oko 2.6 milijuna Indijaca naselilo kako bi radilo u poljoprivredi što je činilo 10 posto ukupnog stanovništva Mjanmara.

Porast stanovništva nije bio vezan samo uz proizvodna područja već i uz mjesta prema kojima je ta proizvodnja bila usmjerena, a to su bili novo razvijeni kolonijalni gradovi poput primjerice Bangkoka. Godine 1930. bilo je šesnaest gradova u regiji s populacijom od 100 tisuća stanovnika ili više. Oni se mogu podijeliti u tri skupine: 'stari' autohtoni glavni gradovi Kathmandu, Bangkok, Hanoi, Yogyakarta i Surakarta; stari kolonijalni gradovi koje su utemeljili zapadnjaci kao trgovačka mjesta: Jakarta, Semarang, Surabaya, Manila, Penang i Singapur; novi kolonijalni gradovi kao što Rangoon, Saigon, Kuala Lumpur, Palembang i Bandung.

Spektakularni rast stanovništva pratio je i teritorijalni rast gradova. Prije kraja devetnaestog stoljeća urbana područja su obično sporije rasla od ruralnih. Međutim razvoj administracije i šaroliki načini ekonomskih aktivnosti utjecali su na ubrzanu urbanizaciju gradova što je dovelo do njihovog teritorijalnog porasta. Tako se primjerice stanovništvo Jakarte prosječno povećavalo 5,5 posto godišnje između 1905. i 1930. godine. Bangkokovo stanovništvo se povećavalo prosječno 4 posto godišnje, dok je stanovništvo Rangoona raslo 3,5 posto godišnje između 1872. i 1921. godine. Na Filipinima razina urbanizacije je porasla s 12,6 posto na 21,6 posto između 1918. i 1939. godine.

Zapadnjaci su većinom dominirali ovim novim urbaniziranim gradovima. Primjerice 1930. godine u indonezijskom Bandungu oni su činili 12 posto stanovništva, ali su zauzimali pola urbanog prostora. Na starim kolonijalnim mapama se može vidjeti kako su velika gradska područja bila rezervirana za zapadnjačke urede, rezidencije i mjesta za rekreaciju (konjičke klubove, terene za kriket, ...) Njihova dominacija se očitovala i u fragmentaciji gradskih četvrti gdje su oni živjeli u posebnim dijelovima gradova dok su lokalni stanovnici živjeli u

svojima, nešto što je bilo prisutno i u pred kolonijalnim vremenima, ali što je došlo do dodatnog izraćaja tijekom kolonijalne vladavine.

Iako su svi ti gradovi imali neku vrstu industrije poput metalne, duhanske, keramićke, prerađivaćke, građevinske, željeznićke, itd. Nije bilo potrebe za njihovom povećanom industrijalizacijom, djelomićno zato da ti gradovi nebi predstavljali prijetnju industrijskoj proizvodnji u Europi, a djelomićno zato što nisu htjeli stvoriti potrebu za urbanom radnom snagom koju bi mogla dovesti do rasta srednje klase te se pretvoriti u nezadovoljni proletarijat. Stoga uloga gradova u kolonijalnoj jugoistoćnoj Aziji nije bila da proizvodi već da prosljeđuje proizvode s periferije na svjetsko tržište i administrativno upravlja njom.

7.4. Religijske promjene

Kada promatramo religijske promjene u ovom periodu, moćemo vidjeti ustaljeni obrazac gdje su religijske lićnosti preuzele borbu protiv kolonijalizma na sebe. U ovom potpoglavlju ću proućiti rastuće tenzije između centra i periferije i razlićitih kulturalnih sistema koje moćemo pripisati religiji.

Prve religijske probleme nalazimo u Vijetnamu gdje su konfucijski vladari doživljavali mnoge probleme pokušavajući ukomponirati razlićite etnićke i religijske skupine u konfucijski poredak. Većina otpora dolazila je sa sela gdje su seljaci i dalje vjerovali u ljude koji su tvrdili da mogu crpiti svoju moć iz prirodnih duhova i bogova što se nikako nije uklapalo u konfucijske ideale. U nekim podrućjima tradicionalnog Vijetnama seljaci su postavljali izazove centralnom autoritetu u ime boga ili duha za kojeg se smatralo da ima veću moć nego car. Nakon dolaska Francuza, konfucijsko ućenje je uklonjeno kako bi se napravilo mjesta kršćanstvu. Poućeni prijašnjim problemima kršćanski misionari su „vijetnamizirali“ kršćanska vjerovanja što bi znaćilo da su pokušali uklopiti kršćanske priće i vjerovanja u vijetnamski kulturni sistem.

S druge strane Filipini su imali slićan problem. Do kraja devetnaestog stoljeća pustinjaci, razbojnici, luralice i heretici su operirali filipinskom periferijom. Radili su gotovo što ih je volja, privlaćeći ljude k sebi tijekom prirodnih nepogoda ili pak nepovoljnih ekonomskih prilika. Širenje katolićke doktrine na Filipinima upoznalo je lokalne stanovnike sa likom Krista, poniznim skromnim ćovjekom koji je bio vođa skupine ljude koji su

posjedovali superiorno znanje u odnosu na službeno svećenstvo. Stoga možemo vidjeti kako su priprosti lokalni stanovnici u tim samotnjacima sa periferije mogli vidjeti spasitelje, pogotovo kada bi se njihova pojava poklopila sa nekim neobičnim događajima poput suše ili pak pojave kometa. Često su ti samotnjaci zajedno sa svojim pokretima vukli radikalne poteze protiv kolonijalnih vlasti vjerujući da obavljaju Božiji posao po uzoru na Krista.

Nisu samo Filipini imali takve probleme, kako se politička neovisnost sve više predavala u ruke Europljanima i kako se ekonomija sve više vezala uz globalni ekonomski sistem periferija je sve više osjećala utjecaj administrativne i fiskalne kontrole. Takve revolucionarne promjene u načinu života popraćene serijom katastrofa poput epidemije kolere, oružanih sukoba ili pak mijenjajućom cijenom proizvoda dovela je do toga da su seljaci u jugoistočnoj Aziji pratili osobe koji su pokazali spremnost da ih ujedine i pokažu im put prema boljoj budućnosti. Takve osobe su se većinom pojavljivale s aurom religioznosti oko sebe, spremni da povedu narod u bolju budućnost, iako u realnosti su ih vodili u pobune koje su završavane brutalnim gušenjem. Tako možemo istaknuti šarolike redovnike/proroke poput U Ottame koji 1886. godine u svojoj žutoj halji neuspješno pokušao napasti Mjanmarski grad Minbu sa svojih 3000 sljedbenika, čak je uspio i uspostaviti malo naselje sjeverno od grada koje je državo sve do 1888. godine kada su ga Britanci uhitili. Također možemo spomenuti U Kelathu koji se proglasio prorokom te sa svojim 18 sljedbenika napao Britansku utvrdu Fort Dufferin u pokušaju da sruši britansku kolonijalnu vlast. Spomenit ću još i U Po Lua koji se proglasio budućim kraljem Mjanmara i poveo grupu seljaka u napad na grad Sandoway pri čemu mu je asistirao slijepi redovnik poznat kao stručnjak za nevidljivost. Sve ove pobune su efikasno ugušene od strane Britanaca.

Otpor periferije se nastavio i u idućim godinama, pojačavajući se tijekom znakova kataklizme koje su predviđali lokalni svećenici i redovnici poput pojavljivanja Halleyevog kometa, Prvog svjetskog rata, Velike Depresije ili pak lokalnih događaja poput poplava ili erupcija vulkana. Cijela sela su znala bili katalizatori anti kolonijalnog otpora najčešće pod utjecajem lokalnih svećenika dok je u većini pobuna presudna bila pojava pravednog vođe koji će spasiti naciju od stranih vladara.

S početkom devetnaestog stoljeća stavovi islamskih učitelja u jugoistočnoj Aziji su oblikovani u velikoj mjeri prema radikalnim zbivanjima šireg islamskog svijeta. Svećenići koji su hodočastili u Mekku stekli su učenja koja su sa sobom donijeli Vehabije. Vehabije su

zagovarale vraćanje izvornom učenju Kurana proglašivši džihad bezakonju, krivovjerju i hereticima. Hodočasnici iz jugoistočne Azije bili su impresionirani tom revitalizacijom svoje vjere te su se vratili u svoje zemlje odlučni da se suprostave korupciji i da uspostave stroge islamske zakone. Ovaj novi religijski žar se poklopio sa konsolidiranjem Britanske i Nizozemske kontrole nad teritorijima gdje je Islam bio dominantna religija. Hodočasnici su uvidjeli da je službeni Islam u očajnom stanju te su ga pokušali reformirati kroz prizmu borbe protiv kolonijalnih režima. Prvi veći sukob se dogodio na Sumatri gdje su muslimanski hodočasnici pokušali zabraniti lokalnom stanovništvu kockanje, ispijanje alkohola, borbe pijetlova i ostale prakse koje nisu bile kompatibilne sa strogim Islamskim zakonom. Prilikom tih pokušaja naišli su na snažan otpor kako kolonijalnih vlasti tako i lokalnog stanovništva. Proglašivši džihad hodočasnici su se okrenuli oružanoj pobuni kako bi proveli svoje reforme. Njihov pobuna ih je dovela u sukob s Nizozemci koji su ih uspjeli poraziti uz pomoć lokalnih vladara. Ova pobuna je pokazala kako se hodočasnici lako mogu pretvoriti u radikale koji neće prezati od oružane pobune protiv kolonijalnih vlasti. Pobune u ime Islama će se nastaviti, poglavito nakon otvaranja Sueskog kanala što će povećati priljev hodočasnika u Meku.

8. Modernističke reforme

Kroz cijelu jugoistočnu Aziju početkom dvadesetog stoljeća pojavili su se reformisti koji su htjeli mijenjati već utvrđene političke prakse bile one autohtonog ili kolonijalnog podrijetla. Ovaj modernistički impuls je zahtijevao promjene odnosa koje su uspostavili kolonijalni režimi i zapadni savjetnici. Specifičnost ovih reformista se očitovala u tome što oni nisu tražili promjene na revolucionarne načine već su ih zahtijevali unutar već utvrđenih birokratskih sistema. Osnivajući organizacije koje nisu imale nikakvog doticaja sa autohtonim tradicijama već sa tradicijama i ideologijama koje su donijete sa zapada. Mnogi moderni reformatori su posjedovali zapadno obrazovanje te su imali slične poglede na vladnje kao i dužnosnici čijim su se režimima suprotstavljali. Često su imali malo toga zajedničkog s većinom stanovništva u čije su ime navodili da djeluju. Dio ovih modernističkih struja će ugrabiti vlast u svojim zemljama nakon završetka kolonijalnih režima.

Što su bili motivi ovog modernističkog impulsa? Odgovore na to pitanje možemo naći u nekoliko istovremenih događaja. Pružanje obrazovanja malim, ali rastućim segmentima lokalnog stanovništva, koje će iako sitno, pružiti vodstvo i nove ideje ostatku stanovništva diljem regije. Bolji sustavi informiranost kroz povećanu mobilnost i poboljšanje komunikacijske opeme; utjecaj reformističke aktivnosti kroji su se pojavili najprije u Japanu, a zatim u Kini i Indiji te općenito širenje anti kolonijalnih ideologija u svijetu.

Značaj obrazovanja u razvoju reformističkih pokreta može se vidjeti u činjenici da je gotovo svaki lokalni politički mislilac i vođa u jugoistočnoj Aziji tijekom prve polovice dvadesetog stoljeća primio, prema standardima vremena, izuzetno obrazovanje. Mnogi su postali bolno svjesni da se politički ideali i težnje naroda Europe i Sjedinjenih Država ostvaruju upravo u njihovim domovima. Na temelju socijalnog Darwinizma kolonijalni režimi su opravdali svoje intervenciju tvrdeći da uzimaju ulogu roditelja i učiteljima pružajući obrazovanje „neciviliziranim“ narodima regije. Međutim u većini kolonija, ove ideje nikada nisu dostigle zamišljenu razinu budući da su provođeni veoma skromni programi obrazovanja. Jedina iznimka su bili Filipini gdje su Amerikanci pružali adekvatno obrazovanje svojim podanicima kako bi ih uspješno pripremili za kasniju primopredaju demokratskog modela vlasti. Drugdje na jugoistoku Azije, potreba za štednjom i opravdani strah da će obrazovanje stvoriti posebnu klasu ljudi koji će jednog dana zaprijetiti kolonijalnom poretku su usporili razvoj obrazovanja.

Tijekom ranog dvadesetog stoljeća napredovalo je privatno nacionalno obrazovanje koje je velik fokus stavilo na nacionalnu pripadnost. Kolonijalne uprave bili su svjesne opasnosti koje su privatne obrazovne institucije mogle donijeti. Tako su francuske vlasti zatvorile su neovisnu i nacionalnu Dong Kinh slobodna školu ubrzo nakon što je osnovana u Hanoiju 1907. godine; Britanija je nametnula stroge kontrole nad kineskim školama u Maleziji; dok su Nizozemske vlasti donijele niz restriktivnih mjera za reguliranje privatnog obrazovanja u svojim posjedima.

Iako je obrazovanje bilo važno za proces uvođenja novih reformističkih ideja, ostali izvori također su odigrali ključnu ulogu. Putnici jugoistočne Azije, među njima trgovci i pomorci, mladi ljudi koji su napustili svoje domovine tražeći posao i iskustvo te muslimani koji su sudjelovali u hadžu ili studirali u centrima muslimanskog učenja su također pridonijeli reformističkom skupu ideja. Poboľjšani promet i komunikacije su također značajno doprinijeli

razvoju političke misli. Dvije vodeće nacionalističke figure, Jose Rizal na Filipinima i Raden Adjeng Kartini na Javi, oblikovali su svoje razmišljanja dijelom putem pisama razmijenjenih s dopisnicima u Europi. Radio prijenosi i povećana mobilnost je dodatno olakšavala društvenu interakciju i izloženost novim idejama. Administracije zapadnog stila, uvedena u regiji u posljednjoj polovici devetnaestog stoljeća, dovela je do velikih promjena. Promjena koje su rezultirale povećanim i stabilnijim prihodima države, kao i učinkovitije načine prikupljanja poreza. Moderni reformatori prepoznali su prednosti tog stila administracije i dok su se protivili mnogi značajkama kolonijalne vladavine, njihova namjera je bila preuzeti, a ne eliminirati mehanizme kolonijalnih država tek iskoristiti u svoje svrhe. Ovaj pristup razlikuje modernističke reforme od druge dvije najčešće vrste protivljenja kolonijalnim vlastima. Prva od tih je obrana starih režima i tradicionalnih metoda upravljanja, dok se druga sastoji od raznih vjerskih pokreta i seljačkih ustanaka. Obje ove vrste protivljenja nisu postavile ozbiljnu prijetnju niti jednoj kolonijalnoj vlasti.

Utjecaj obrazovanja, povećane mobilnosti i lakši pristup informacijama su bili izravni uzročnici modernističke reforme. Međutim neizravni učinci su bili od daleko veće važnosti. Unatoč pobjedi Velike Britanije i Francuske u Prvom svjetskom ratu, obje kolonijalne sile su pretrpile ozbiljnu eroziju gospodarstva i vojne moći. Rat je također izravno doveo do ruske revolucije koja će zauzvrat poslijati sjeme marksizma i lenjinizma na azijsku političku scenu. Velika depresija koja je dovela do prekida kapitalističkih trgovinskih mreža duboko je pogodila kolonijalne robne proizvođače. Cijene riže, gume, kositra, kave, šećera i drugi veliki grana izvoza jugoistočne Azije drastično su pale čime su uništile državne i osobne prihode u regiji. Ekonomske poteškoće u svijetu dovele su do poteškoća u ranim tridesetim godinama dvadesetog stoljeća, u Mjanmaru, Vijetnamu i na Filipinima ekonomske poteškoće su doprinijele i pojavi seoskog nasilja.

Kolonijalne uprave su imale različitu toleranciju prema autohtonim političkim aktivnostima. Sjedinjene Države i Filipini su aktivno surađivali na prijenosu nezavisnosti, dok su u Indoneziji Nizozemske kolonijalne vlasti poticale uključivanje lokalnog stanovništva u pitanje upravnih poslova što će dovesti do osnivanja Volksraada 1918. godine koji će imati ovlasti ograničenog lokalno parlamentarnog tijela. Britanska uprava u Mjanmaru i Maleziji je također dodijelila zakonodavna prava raznim lokalnim tijelima. Jedino su Francuzi u Indokini bili netolerantni prema bilo kakvom izrazu neslaganja prema kolonijalnoj vlasti. Francuska

kolonijalna vlast je ukidala lokalne organizacije, protjerivala i zatvarala reformističke vođe i učinkovito gušila bilo kakvu oporbu.

Anti-kolonijalne reformisti us se suočili s teškoćom izbora između ostvarivanja svojih prava putem reformi i suradnjom s kolonijalnim upravama ili će odbiti suradnju s kolonijalnim vlastima i tako riskirati represiju. Do kraja 1930-ih neuspjeh kolonijalnih režima u rješavanju reformatorskih prijedloga doveli su regiju na rub sukoba i sve represivnije protumjere.

9. Kraj kolonijalnih režima

Dolaskom Drugog svjetskog rata jugoistočna Azija je još jednom duboko pogođenima događajima izvan regije. Japanskom invazijom u prosincu 1941. godine kolonijalni režimi su došli pred rub uništenja. Malo je povijesnih događaja u povijesti jugoistočne Azije donijelo takvu promjenu kao japanska invazija. Regija nije doživjela takav šok još od pada Melake i dolaska Portugalaca 1511. godine. Ova invazija se mogla isčitati na rastu militarizma u japanskom društvu tijekom tridesetih godina dvadesetog stoljeća te u njegovom imperijalističkom širenju.

Kada proučavamo uspješnost japanske invazije trebamo uzeti u obzir slabost europskih sila koje su unatoč snazi koje su dotad pokazivale njihve kolonijalne vlada, bile u rasulu na domaćem frontu. Britanci su ostali izolirani u Europi dok su Francuska i Nizozemska osvojene od strane Njemačke. Dodatnu dimenziju japanskoj invaziji dao je pristup sirovinama na osvojenim područjima te nedostatak bilo kakvog pokušaja organiziranog otpora od strane kolonijalnih vlasti.

U lipnju 1940. godine, kada je najprije Nizozemska, a zatim Francuska kapitulirala, Njemačka i Japan su potpisali sporazum sa Sijamskom vladom kojom je Sijam dao posebne povlastice japanskoj vojsci kako bi se lakše iskrcala u područje Indokine. U kolovozu je novi režim Vichyjevske Francuske dopustio japanskoj mornarici korištenje pomorskih luka u Indokini, dok se Japan pridružio Silama Osovine. Do kraja srpnja Japan je potpuno okupirao Indokinu, a japanska vojska i mornarica su se pripremali za operacije u ostatku jugoistočne Azije i na Pacifiku. Ipak, Japan se suzdržao od novih osvajanja dok su istodobno Sjedinjene Države pokušavale blokirati japanski napredak uvođenjem embarga. Nakon uvođenja embarga Japan je počeo osjećati pritisak ekonomske blokade, osobito u pogledu opskrbe naftom, odlučni da ne izgube svoj status međunarodne sile Japanci 7-8. prosinca napadaju američku mornaricu u Pearl Harboru, Britanske teritorije u Maleziji, Filipine i Hong Kong. Sjedinjene Države, Velika Britanija i Nizozeske 8. i 9. prosinca proglašavaju rat Japanu. Američka pacifička flota je plutala na dnu Pearl Harbora, zračni kapaciteti uništeni, dok je Britanska pomorska vlast u Aziji nestala potapanjem bojnih brodova Repulsea i Princa od Walesa. S tim potezima Japan je postigao nadmoć u zraku i na moru. Japanski vojni napredak neumoljivo se nastavio u nekoliko smjerova u isto vrijeme. 2. siječnja 1942. godine japanske

trupe su osvojile Manilu, dok im Britanske snage u Maleziji nisu mogle pružiti nikakav otpor; Kuala Lumpur je pao 11. siječnja, a 'tvrđava Singapur' kako su joj tepali Britanci je pala pod opsadu 31. siječnja. Japanci su se neko vrijeme nadali da će zauzeti Indoneziju bez potreba za vojnom kampanjom koja bi potrošila japanske resurse, ali i ugrozila najvrijedniji Indonezijski resurs – naftu. Međutim Nizozemska tvrdoglavost je prisilila Japan na pokretanje vojne kampanje kojom će okupirati Indonezijsko otočje. Mjanmar je pao pod Japanski utjecajem dvijema invzijama s teritorija Siama koji će kasni potpisati desetogodišnji sporazum s Japanom te proglasiti rat Saveznicima. Vrhunac japanskog blitzkriega došao je s padom Singapura 15. veljače. Dominirajući u zraku, na moru i na kopnu, kontrolirajući glavne strateške točke u regiji i lišena ozbiljnih neprijatelja Japan je mogao u mirnu ukloniti i zadnje tragove kolonijalnog otpora. Japanci su nakon što su 6. ožujka zarobili Jakartu završili svoju okupaciju nizozemskih posjeda. U međuvremenu, Britanci evakuiraju Rangoon i osvajanje Mjanmara je završeno 7. ožujka 1942; kampanja na Filipinima završila je padom Corregidora 6. svibnja. Svi ovi posjedi su bili vrhunac japanskih osvajanja u jugistočnoj Aziji.

Čim je dostiglo svoj vrhunac japansko carstvo je prisiljeno prijeći u defenzivu. Bitka na Midwayu koja se dogodila između 4. i 7. lipnja 1942. označila je prekretnicu u odnosu snaga na Tihom oceanu. Sjedinjene Države su nakon te bitke uspostavile dominaciju u zraku i na moru. Amerikanci su pokrenuli savezničku protuofenzivu u dva smjera. General MacArthur, na napredovao je preko Solomonskih otoka i istočnih arhipelaga dok je admiral Nimitz taktikom skakanja s otoka na otok kroz Marshallove otoke i Guam došla na Okinawu u proljeće 1945. godine. Zračna ofenziva nad Japanom doživjela je svoj vrhunac 6. kolovoza 1945. kada je bačena prva atomska bomba na Hirošimu, a zatim i 9. kolovoza na Nagasaki. SSSR je 8. kolovoza 1945. proglasio rat Japanu i ušao u Mandžuriju. 10. ožujka Japanska Vlada je ponudila predaju pod uvjetom da car smije zadržati svoje prijestolje. Četiri dana kasnije Saveznici prihvaćaju Japansku kapitulaciju. Teritorijalna ekspanzija je Japancima donijela teret kolonijalne vladvine koju nisu mogli podnijeti te su naposljetku pokleknuli pred ekonomskom, vojnom i tehnološkom snagom Saveznika.

10. Pokušaji restoracije kolonijalizma

Gotovo odmah čim su izgubili svoje kolonijalno carstvo, Europljani su počeli kovati planove za njegovom restoracijom. Vodili su se svojim zajednički i individualnim interesima te njihovom percepcijom postratne budućnosti regije. Dva su čimbenika bila presudna u planiranju kolonijalne obnove: vrijednost kolonijalne imovine i mogućnost njezinog iskorištavanje. Indokina i Indonezija su bili jezgra francuskih i nizozemskih prekomorskih imperija te su ih njihove vlade vidjele kao idealnu priliku za nacionalni oporavak. De Gaulleova kolonijalna politika je bila usmjerena na ponovo uspostavljanje kolonijalnih režima kako bi pokazala francusku moć u postratnom svijetu. Nizozemci su očajno željeli svoje kolonije kako bi se spasili ubrzanog potonuća u političku nebitnost. Britanski posjedi u jugoistočnoj Aziji su ostali u sjeni borbe za kolonijalnu Indiju. Međutim Churchill nije tajio da je vraćanje Singapura pod britansku kontrolu „primarni Britanski cilj u cijeloj Aziji“ kojeg će kasnije uspješno vratiti pod britansku kontrolu. (Darwin, 1988.)

Iako je bilo jasno da europske sile nisu izgubile volju za vladanjem nad azijskom regijom, još uvijek nije bilo jasno na koji način bi ostvarili svoje namjere. Njihova namjera restoracije je uvelike ovisila o volji Sjedinjenih Američkih država čiji je predsjednik vjerovao da je doba imperijalizma završeno. Amerikanci su europski kolonijalizam smatrali znakom dekadantnog društva i ideološki promašen sistem budući da je oduzimao pravo narodima na samoodređenje što nije bilo u skladu američkog duha, ali još više američke trgovine.

1942 i 1943. godine Roosevelt je po uzoru na svog prethodnika Woodrowa Wilsona zagovarao neku vrstu međunarodnog odbora koji bi preuzeo administriranje nad zemljama bivših kolonija u jugoistočnoj Aziji. Francuzi i Nizozemci bi bili nemoćni oduprijeti se takvoj ideji Bijele kuće. Čak se i očekivalo od Britanaca da žrtvuju svoje kolonijalne posjede u korist „specijalnog anglo-američkog odnosa“. (Louis, 1977.) Nakon Rooseveltove smrti u travnju 1945. godine američka anti imperijalistička politika je skliznula u drugi plan. To možemo vidjeti u odluci da Sjedinjene Države zadrže otoke osvojene tijekom Drugog svjetskog rata poput Maršalovih i Marijanskih. Američki vojni stratezi su došli do zaključka da bi američkim interesima više odgovarali stabilni kolonijalni režimi umjesto krhkih novonastalih država. Na kraju krajeva amerikanci nisu željeni potkopavati interese svojih saveznika poput De Gaullea i Churchilla koji su bili neumoljivi imperijalisti. Američko

protivljenje je konačno splasnuo nakon što su europske sile obećale da će revidirati svoje kolonijalne ideologije i reformirati strukture svojih imperija.

Nakon tri godine izbjivanja iz regije europske sile su se vratile odlučne da ponovno nametnu neku vrstu kolonijalnog sustava. Britanci su željeli direktno kontrolirati Mjanmar, dok su u za Maleziju pripremili uspostavljanje lokalne kolonijalne vlade koja će se kasnije uključiti u britanski Commonwealth. Nizozemci su pripremili sličan plan za svoje kolonijalne posjede. Francuzi su pak htjeli uvesti svoje kolonije u Francusku uniju koja je bila koherenta zajednica francuskih kolonijalnih posjeda. Od kolonijalnih sila u jugoistočnoj Aziji, samo su Sjedinjene Država prenijele vlast lokalnim autoritetima sa ustupanjem neovisnosti Filipinima 4. srpnja 1946.

Nizozemski ponovni pokušaj uspostavljanja vlasti na Indoneziji je doveo do oružane i diplomatske borbe. Čim su Nizozemci pokrenuli vojnu akciju kako bi vratili Indoneziju pod svoju kontrolu naišli su na ogromnu međunarodnu kritiku koja će imati odlučujući utjecaj na dekolonizaciju Indonezije. Na Božić 1948. godine Ujedinjeni narodi su donijeli odluku kojom se traži prestanak vojnih djelovanja u Indoneziji, a krajem siječnja 1949. godine Vijeće sigurnosti je odlučilo uspostaviti posebnu UN-ovu komisiju za Indoneziju koja će preuzeti nadzor na državom dok se ne uspostavi privremena lokalna vlada. U prosincu 1949. Nizozemska formalno priznaje indonezijsku neovisnost u svjetlu međunarodnih pritisaka (Bidien, 1945.)

Francuska je također imala problema sa ponovnim uspostavljanjem kolonijalne vlasti u Indokini. Ho Chi Minh, šef komunističkog nacionalnog pokreta je u Hanoiju 2. rujna 1945. godine proglasio rođenje Demokratske Republike Vijetnam. Međutim 1. lipnja 1946. godine Georges Thierry d'Argenlieu ponovo proglašava uspostavljanje kolonijalne vlasti u Indokini. Dana 23. studenoga 1946. godine u jeku sve većih napetosti nakon ponovnog dolaska Francuza, francuska mornarica bombardira Haiphon pri tom ubijajući šest tisuća ljudi. Vijetnamski pobunjenici 19. prosinca pokreću protunapada u europskim četvrtima Hanoija ubijajući desetke Europljana. Ove napetosti će dovesti do osmogodišnjeg rata, a kasnije i poznatog Vijetnamskog rata. Kako bi opravdala ovaj kolonijalni rat pred svijetom i posebice američkom administracijom Francuska ga je predstavljala kao rat protiv komunizma, a ne kao kolonijalni rat. Do kraja 1949. godine, Kina je postavila svoju vojsku duž Vijetnamske granice dok su zajedno sa Sovjetskim savezom vijetnamskim komunistima slali oružje,

opremu, instruktore, itd. Kao odgovor na to Sjedinjene Države pružaju materijalnu pomoć francuzima kako bi pomogli francuskim ratnim naporima. Sjedinjene Države su pravdale umiješanost u ovaj sukob borbom protiv komunističke ekspanzije. Unatoč američkoj pomoći francuzi su počeli gubiti svoj stisak nad Vijetnamom i ostatkom Indokine. Nakon što su 7. svibnja izgubili bitku za tvrđavu Dien Bien Phu francuzi su shvatili da ne mogu nastaviti sudjelovati u tako skupom ratu daleko od svojih granica. Ženevski sporazum iz 21. srpnja 1954. godine je okončao rati i prisilio Francusku da napusti Vijetnam. Vijetnam je ostao podijeljen na dva dijela: sjeverni Vijetnam pod Ho Chi Minhovom komunističkom kontrolom i južni Vijetnam pod kontrolom nacionalističkom diktaturom sa razgrničenjem na 17. paraleli. Za razliku od Francuske, Sjedinjene Američke Države su odbile prihvatiti ishod Ženevske konferencije te su čvrsto stali iza težnje Južnog Vijetnama da kontrolira cijelu državu.

Laos i Kambodža su dobile svoju neovisnost 1953. godine. Gubljenjem kolonijalnih posjeda u jugoistočnoj Aziji Francuska je izgubila svoj kolonijalni ugled što će potaći pokrete nevisnosti diljem Afričkog kontinenta.

1945. godine Britanska vojna uprava predlaže osnivanje Malezijske unije kojom će predsjedavati Sir Edward Gent Britanci. Prvog travnja 1946. godine taj plan postaje stvarnostte Kuala Lumpur postaje glavni grad novonastale Malezijske unije. Malezijci su se uglavnom protivili osnivanju ove državne tvorevine jer je ukidala sve sultanske ovlasti protiv čega su malezijci prosvjedovali nošenjem bijelih vrpce oko glave. Britanci su identificirali ovaj problem i poduzeli mjere kako bi ga riješili. Malezijska unija je službeno raspuštena 1948. godine i zamijenila ju Malezijska federacija kojom će upravljati sultan pod britanskim nadzorom. 31. kolovoza 1957, godine Malezija se riješava britanskog nadzora i postaje potpuno nezavisna država.

11. Zaključak

Povijest jugoistočne Azije je priča o autohtonim kulturama koje su se relativno mirno razvijale bez puno miješanja s vanjskim utjecajima, osim u slučaju povremenih upada od strane udaljenih susjeda, koje su odjednom prisiljene boriti se s dolaskom kineskih i zapadnjačkih pomoraca i avanturista. U nekim slučajevima, osobito u prvim godinama dolaska zapadnih naseljenika, interakcija bila benigna, pa čak i korisna za obje strane. Europski posjetitelji jugoistočne Azije u sedamnaestom stoljeću pozdravili su stanovnike regije kao ravnopravne, pokazujući otvorenost i spremnost na učenje i adaptaciju ovim novim kulturama. Ta otvorenost i adaptacija je nestala tijekom devetnaestog stoljeća kad su znanstvena i industrijska revolucija u Europi stvorile ogroman tehnološki rascjep između Europljana i lokalnih stanovnika koji će dovesti do postupne kolonijalizacije Jugoistočne Azije.

Kolonijalizam u jugoistočnoj Aziji doveo je moderne zapadnjačke ideje i koncepte u jugoistočnu Aziju. Neke od tih novih ideja uključivale su modernu nacionalnu državu i njenu popratnu birokratsku strukturu, visoko obrazovanje, između ostalog o političkim teorijama i ljudskim pravima, nove ekonomske prilike i nove razmišljanja o religiji. Svaka od ovih inovacija poslužila je za promjenu načina života u zemljama jugoistočne Azije. Prije dolaska kolonijalnih sila, jugoistočna Azija imala je malu populaciju koja je vjerojatno bila rezultat brojnih čimbenika, uključujući visoku zaposlenost među ženskom populacijom, raširene spolne bolesti, česte pobačaje, a ponegdje i nomadske načine života. To se sve promijenilo kada su kolonijalne vlasti sa sobom donijele kolonijalnu društvenu strukturu i volju i znanje za organiziranje profitabilne ekonomije. S više društvenog reda i s puno boljim ekonomskim prilikama za ljude u regiji mnogi su se trajno nastanili na određenim mjestima kako bi proizvodili razne sirovine što je eventualno dovelo do povećanja populacije. Kako je ekonomija proizvodila sve više bogatsva tako je privlačila sve više i više stranaca u jugoistočnu Aziju koji su donosili svoje kulturne i religijske običaje. Oni su se miješali s lokalnim stanovništvom izazivajući razne promjene, ali jednako tako i razne predrasude. U cijeloj regiji, mnoge različite etničke skupine su živjele rame u rame sa svojim različitim jezicima, religijama, običajima, zanimanjima, obrazovanjem i društvenim statusima.

Iako je svaka zemlja u regiji imala različita kolonijalna iskustva, svi stanovnici su dijelili sličnu, negativnu percepciju o kolonijalizmu. Oštro suprotstavljanje kolonijalnoj politici i praksi je nešto što je spajalo sve stanovnike jugoistočne Azije. Iz takve negativne atmosfere rodio se nacionalizam koji se promatrao kao pokret za oslobađanje nacionalnog društva od okova kolonijalizma. Jedan od glavnih razloga o negativnoj kolonijalnoj percepciji u umovima lokalnog stanovništva je uzurpiranje tradicionalnih vladajućih struktura nauštb učinkovitih zapadnjačkih kolonijalnih birokracija. Takva kolonijalna birokracija je dopustila državi kao centralnom tijelu da dosegne u područja koja su prije bila nedodirljiva bilo kojoj vrsti vlasti. Autoritet i utjecaj kolonijalnih vlasti dotako je živote svih ljudi unutar ove velike zemljopisne regije. Budući da su kolonijalne politike bile toliko rasprostranjene svi ljudi diljem kolonija su dijelili istu antipatiju prema velikoj stranoj vlast u njihovoj zemlji.

Kolonijalni utjecaj na obrazovanje će dovesti do toga da mnogi revolucionari jugoistočne Azije repoznaju svoju želju za rušenjem i zamjenom svojih kolonijalnih vladara tek nakon što su primili zapadnjačko obrazovanje što će postati čest primjer u dekolonijalizaciji. Mnogi od tih visokoobrazovanih pojedinaca bi čak bili zadovoljni vratiti se na položaj moći u svojim zemljama, čak i samo da služe kolonijalnoj upravi, međutim, zapadne sile nisu bile spremne pružiti mnogo prilika tim povratnicima. Stoga, umjesto da rade unutar kolonijalne strukture kako bi održavali status quo, ti revolucionari su ga aktivno potkopavali. Zbog toga razloga se kaže da je kolonijalizam "sadržavao sjeme vlastitog uništenja". (Brecher, 1963.) Mladi ljudi s dobrim obrazovanjem mogli su prepoznati snage i slabosti kolonijalnog sustava, te su stoga mogli napadati njegove slabosti. Pored toga, ovi mladi, inteligentni vođe mogli su u nekoj mjeri okupiti ljude koji su kao i oni dijelili antipatiju prema strancima, iako je ona rasla zbog različitih uzroka poput manjka poštovanja prema lokalnim religijama ili pak krivnje za nepredvidive ekonomske promjene. Stoga možemo reći da su kolonijalne vlasti nehotice su odgajale azijski nacionalizam kombinirajući političku represiju s mogućnostima zapadnog obrazovanja što je dovelo do brzog povećavanja napetosti između novih i tradicionalnih vrijednosti.

Još jedan od proizvoda kolonijalizma bio je uvođenje novih religijskih vjerovanja koja su zamjenila autohtone, tradicionalne. Ta nova vjerovanja su postavila klin između različitih društvenih skupina i okrenula razna društva jedna protiv drugih. postala su način postavljanja populacija međusobno. Iako je Jugoistočna Azija raskrižje mnogih vjerskih utjecaja koji su se

međusobno isprepletali, to isprepletanje je s vremenom erodiralo tijekom kolonijalne vlasti što je dovelo do ohlađivanja odnosa između različitih religija.

Efekti kolonijalizma u jugoistočnoj Aziji se osjete i danas. Regija ima veliku, gustu populaciju koju su prouzročili ekonomski učinci kolonijalizma. Gustoća populacije i bogatstva u regiji donijela je mnoge različite kulture u kontakt te je promijenila religijsku i kulturnu strukturu regije. Kolonijalna obrazovna politika je uvela ideje poput nacionalizma i ljudskih prava koje su nadahnule revolucionare koji su konačno uz određene vanjke utjecaje i oborili kolonijalni poredak. No iako je kolonijalni poredak nestao revolucionari su samo prekopirali kolonijalnu birokratsku strukturu kako bi upravljali svojim novonastalim državama. Rezultati su ove političke promjene su pomiješani, ali nasljeđe kolonijalizma i imperijalizma koji je dominirao ovom regijom preko dva stoljeća ostaju do danas.

12. Literatura

1. Edward W. Said. *Culture and Imperialism*. Vintage Publishers, 1994. p. 9.
2. Young, Robert, (2015). *Empire, colony, postcolony*. p. 54.
3. Painter, Joe; Jeffrey, Alex (2009). *Political Geography* (2nd ed.). SAGE
4. Hobson, J. A. "Imperialism: a study." Cosimo, Inc., 2005. p. 154
5. Gilmartin, Mary. "Colonialism/Imperialism." *Key Concepts in Political Geography*. London: SAGE Publications Ltd., 2009
6. Austen, Ralph, ed. (1969). *Modern Imperialism*. Lexington, Massachusetts: D.C. Heath. pp. 70–73.
7. Quincy Wright; Louise Leonard Wright (1983). *A Study of War*. University of Chicago Press. p. 288.
8. John Leddy Phelan, *The Hispanization of the Philippines: Spanish aims and Filipino responses, 1565-1700*, Madison, 1967
9. Mark Dion, 'Sumatra through Portuguese eyes; excerpts from Joao de Barros, *Decadas da Asia, Indonesia*, 9 (April 1970) 144
10. Rosario M. Cortes, *Pangasitian 1572-1800*, Quezon City, 1974
11. Wallace, Alfred Russel (1869). *The Malay Archipelago*. London: Macmillan and Co. p. 1.
12. Lach; Van Kley, Donald F.; Edwin J (1998). *Asia in the Making of Europe, Volume III*. Chicago: University of Chicago Press
13. Eliot; Bickersteth; Ballard, Joshua; Jane; Sebastian (1996). *Indonesia, Malaysia & Singapore Handbook*. New York City: Trade & Trade & Travel Publications.
14. Park; King, Seung-Woo; Victor T. (2013). *The Historical Construction of Southeast Asian Studies: Korea and Beyond*. Singapore: Institute of Southeast Asian Studies
15. Emmerson, Donald K (1984). "'Southeast Asia: What's in a Name?'" *Journal of Southeast Asian Studies*
16. Adrienne Smith (2012). "British and Dutch Perceptions of Cannibalism in Borneo, 1882–1964" (PDF). California Polytechnic State University. p. 5
17. Captain the hon. Henry Keppel, r.n. (1846). *The expedition to Borneo of HMS Dido for the suppression of piracy*. p. 214
18. Victor Prescott; Gillian D. Triggs (25 June 2008). *International Frontiers and Boundaries: Law, Politics and Geography*. p. 380

19. Battle of Manila Bay, May 1, 1898, Department of the Navy – Naval Historical Center. Retrieved on October 10, 2007
20. The World of 1898: the Spanish–American War, US Library of Congress
21. Guevara, Sulpicio, ed. (2005), "Philippine Declaration of Independence", *The laws of the first Philippine Republic (the laws of Malolos) 1898–1899*, Ann Arbor, Michigan:
22. Baten, Jörg (2016). *A History of the Global Economy. From 1500 to the Present*. Cambridge University Press. p. 287
23. Collis, Maurice (1945). *Trials in Burma*
24. Sword For Pen, *TIME Magazine*, 12. April 1937
25. T. S. Raffles, *The History of Java and Kuala Lumpur* 1978. (first published 1817), p. 102
26. Norman G. Owen, 'Abaca in Kabikolan: prosperity without progress', in Alfred W. McCoy and Ed. C. de Jesus, eds, *Philippine Social History: Global Trade and Local Transformations*, Quezon City, 1982, p. 194
27. John Darwin, *Britain and Decolonisation. The retreat from empire in the postwar world*, London, 1988, p. 42
28. Roger Louis, *Imperialism at Bay 1941-1945: the United States and the decolonization of the British Empire*, Oxford, 1977
29. Charles Bidien (5 December 1945). "Independence the Issue". *Far Eastern Survey*. 14(24): p. 345–348
30. "1957: Malaya celebrates independence". *BBC News*. Retrieved 9 August 2016.
31. Michael Brecher, *The New States of Asia: A Political Analysis* (Oxford: Oxford University Press) 1963, p. 22